

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A REPUBLICII MOLDOVA
INSTITUTUL DE FILOSOFIE, SOCIOLOGIE ȘI DREPT

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 316.334;336

DANII Tudor

CALITATEA VIEȚII POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE: PROBLEME ȘI TENDINȚE SOCIALE
(analiză și evaluare sociologică)

Specialitatea: 22.00.04 – Structura socială, instituții și procese sociale

Autoreferat al tezei de doctor habilitat în sociologie

Chișinău, 2004

Teză a fost elaborată în Secția Sociologie a Institutului de Filosofie, Sociologie și Drept al Academiei de Științe a Republicii Moldova

Consultant științific:

TIMUȘ Andrei, membru - corespondent al AȘRM, doctor habilitat în economie, profesor universitar în sociologie

Referenți oficiali:

ZAMFIR Cătălin, membru – corespondent al Academiei Române, doctor în sociologie, profesor universitar (Institutul de Cercetare a Calității Vieții, România);

HRIȘCEV Eugen, membru – corespondent al AȘRM, doctor habilitat în economie, profesor universitar (Academia de Studii Economice, Republica Moldova);

ȚURCANU Nicolae, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar (Universitatea de Stat „A. Russo” din Bălți, Republica Moldova).

Susținerea va avea loc la 22 aprilie 2004, ora 14.00, în ședința Consiliului științific specializat DH 18-22.00.04 – 25.12.03 din cadrul Institutului de Filosofie, Sociologie și Drept al Academiei de Științe a Republicii Moldova (Republica Moldova, MD 2001, or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1).

Teza de doctor habilitat poate fi examinată în Biblioteca Științifică Centrală a Academiei de Științe a Republicii Moldova.

Autoreferatul a fost expediat la 20 martie 2004.

Secretar științific al Consiliului științific specializat:

_____ **Valeriu MÂNDRU**, doctor în sociologie

Consultant științific:

_____ **Andrei TIMUȘ**, membru – corespondent al AȘRM, doctor habilitat în economie, profesor universitar

Autorul:

_____ **Tudor DANIL**, doctor în sociologie

I. CARACTERISTICA GENERALĂ A TEZEI

Actualitatea temei investigate. În condițiile actuale de trecere a țării noastre spre relațiile de piață și democratizare a societății, problema analizei și cercetării obiective a vieții sociale cotidiene a populației, bunăstării acesteia, oportunitățile, consumul final și posibilitățile satisfacerii necesităților vitale, nivelului de trai și a stilului de viață, calității vieții în ansamblu, devine din ce în ce mai actuală.

Diminuarea considerabilă a calității vieții, comparativ cu anii care au precedat tranziția, își are originea în scăderea produsului intern brut (PIB) și sferei sociale. Calitatea vieții reprezintă prin sine un concept social-economic prin intermediul căruia poate fi evaluată în toată complexitatea sa condițiile de viață, nivelul de trai, standardul și stilul de viață al populației republicii. În această ordine de idei, calitatea vieții integrează caracteristicile necesităților, posibilităților, condițiilor de trai, modului, stilului de viață și orientărilor valorice. Acestea, fiecare în parte, reprezentând un element important al unui tot întreg al standardului cotidian de viață al omului.

Cercetarea calității vieții obține o deosebită importanță și valoare în perioada de tranziție, când Republica Moldova ca stat independent și suveran parcurge etape deosebit de dificile, legate de transformările intervenite în relațiile economice și sociale. Studiarea calității vieții populației autohtone devine și mai necesară și mai importantă în condițiile globalizării societății moderne și a eforturilor depuse de către Republica Moldova de a se încadra în Comunitatea Europeană și a se racorda la standardele societăților contemporane, rezistând competențelor concurențiale din ce în ce mai acerbe.

Actualitatea și importanța acestui studiu mai rezidă și din considerentul că în condițiile de tranziție a economiei naționale spre relațiile de piață și democratizare a societății accentul reformelor se deplasează în mare măsură spre micronivel. În acest context, soluționarea majorității problemelor ce se referă la sfera socială urmează să se realizeze atât la scară națională, cât și la nivel regional și local. Iată de ce, pentru elaborarea suportului adecvat al dezvoltării vitalității populației în general și a sferei sociale în particular de o importanță deosebită se pretează a fi studierea conținutului indicatorilor *calității vieții*, determinarea parametrilor acesteia, problemelor și a tendințelor în perioada de transformare a societății, a dezvoltării umane în raport cu alte țări.

Actualitatea temei, selectate pentru studiul dat, reiese și din faptul că pe măsura constituirii economiei de piață, *calitatea vieții*, ca categorie social-economică, se prezintă drept un indicator al „prețului social” al schimbărilor intervenite în viața cotidiană a republicii în perioada marilor transformări din societate.

Studiarea esenței socio-economice și socio-umane a specificului *calității vieții* prin realizarea cercetării respective, oferă posibilitatea de a elabora și argumenta științific modelul corespunzător al politicii sociale a statului privind asistența socială a populației în condițiile dificile de trecere spre relațiile de piață și relansării economiei naționale – sursa principală de îmbunătățire a calității vieții cetățenilor, prosperării societății și a țării în general.

Gradul de investigație a temei. Primele cercetări și evaluări ale nivelului de viață al populației autohtone pot fi considerate cercetările școlii monografice de la București, coordonate în anii '30 ai secolului trecut de eminentul sociolog român Dimitrie Gusti. Aceste cercetări în mare parte purtau un caracter descriptiv și în virtutea desfășurării evenimentelor istorice au reușit să surprindă doar fragmentar relațiile vieții satelor moldovenești, constituind actualmente un document social istoric obiectiv și veridic.

La nivel mondial cele mai timpurii lucrări consacrate studierii criteriilor, factorilor și posibilității evaluării cantitative a bunăstării populației sunt realizate de A. Smith, K. Marx, A. Marshall, A. Pigu. În cercetările anilor 60-70 ai secolului trecut, problematica calității vieții este abordată de J. Friedman, J. Galbraith și alții, care întreprind eforturi de a elabora criteriile și indicatorii laturilor cantitative a bunăstării, utilizându-se în acest sens întregul complex al indicatorilor sociali. În literatura modernă occidentală aceste căutări mai continuă și în prezent deși, în linii mari, se utilizează pretutindeni indicatorii dezvoltării umane, elaborați de ONU.

În spațiul ex-sovietic, prin anii '80 ai secolului trecut, își fac apariția un șir de lucrări științifice, în care din punct de vedere teoretic se analizează și se definesc multiple concepte, care ulterior au și constituit suportul metodologic al cercetării calității vieții. Aceste studii au fost, în primul rând, legate cu numele unor asemenea savanți precum J. Bestujev-Lada, N. Rimașevskaia, G. Osipov, V. Rutgaizer, L. Zubova, V. Maier, I. Levada, T. Zaslavskaia, N. Kuznețova, G. Sarkisean, V. Guriev, V. Raițin, N. Buzleakov și a multor alți cercetători.

Conținutul conceptului calitatea vieții și studierea acestuia cunoaște o mare preocupare a savanților din România. Dintre savanții români, care au abordat și sunt preocupați de problematica calității vieții, se numără E. Zamfir și C. Zamfir, D. Sandu, A. Dorel, I. Mărgineanu, A. Bălașa, I. Socol, S. Cace, V. Chiriac, A. Popescu și alți cercetători, care-și aduc contribuția la cunoașterea și reflectarea fenomenului în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții, Institutului de Sociologie, altor subdiviziuni ale Academiei Române, catedrelor universitare și diverselor centre de investigație sociologică și economică.

În Republica Moldova la studierea modului de viață, estimării nivelului de trai și a sărăciei au adus o deosebită contribuție cercetătorii E. Hrișcev, A. Roșca, A. Timuș, B. Melinic, N. Șișcan, N. Țurcanu, P. Vizir, M. Bulgaru, V. Guțu, S. Dmitrenco, V. Moșneaga, L. Malcoci, V. Mândru, Gh. Călcâi, E. Cațer, I. Bejan-Volc, V. Mocanu, T. Spătaru și alții.

În linii mari, termenul calitatea vieții în circuitul mondial și-a făcut apariția relativ nu demult – la mijlocul anilor 60 ai secolului trecut în SUA, fiind favorizate de declarațiile despre bunăstarea popoarelor, standardele de viață, protecția mediului înconjurător, drepturile și libertățile oamenilor. Astfel, a devenit evident faptul că categoria „nivel de trai”, deja încetățenită în mediul științific, nu reflecta suficient esența și conținutul bunăstării oamenilor, în deosebi în condițiile diverselor crize și a altor manifestări negative în societate.

Pentru perioada vizată este specifică și o anumită discrepanță între elaborările teoretice încă destul de abstracte și constituirea sistemului de indicatori și a calculelor practice în domeniul evaluării calității vieții. În această ordine de idei a apărut necesitatea sesizabilă a reprezentărilor teoretice în acest domeniu vizând problemele concrete ale calculului unor indicatori și evaluării calității vieții. S-au schimbat și accentele în utilizarea sistemului de indicatori, deplasându-se de la măsurare-evaluare spre direcția funcției evolutiv-comparate. În acest context, în țările cu o economie dezvoltată a început să se acorde o deosebită atenție aspectului regional al problemei date.

O direcție deosebit de importantă, prefigurată la nivel internațional, se prezintă a fi utilizarea indicatorilor calității vieții pentru efectuarea calculelor obiective în baza comparării: în funcție de timp – pentru evaluarea impactului reformelor asupra vieții populației; în funcție de veniturile anumitor segmente sociale – pentru a determina măsura diferențierii economice; în funcție de diferite zone climaterico-geografice – pentru evaluarea și evidența diferențelor nivelului de trai și a calității vieții la general.

Deși la scară mondială există o multitudine de surse ce abordează problematica calității vieții, însă, în Republica Moldova o evaluare complexă, integrală atât obiectivă, cât și subiectivă a nivelului bunăstării populației, care ar dezvălui toate laturile condițiilor sociale și economice ale populației și ar oferi o explicație socio-economică legităților evoluției calității vieții deocamdată nu s-a prefigurat. De regulă, în investigațiile sociologice, realizate în țara noastră, se examinează doar aspecte separate și fragmentare ale calității vieții populației, fără a-i da acestui indicator important un tot întreg din șirul larg de componente ale acestuia.

Practic mai rămân încă nestudiate însăși metodele și practicile evaluării integrale a calității vieții, foarte importante și necesare pentru a surprinde viața cotidiană a populației țării și factorii social-economici și social-psihologici, care-o condiționează. Astfel, lucrări științifice consacrate studierii problemelor ce țin de elaborarea și relevarea indicatorilor calității vieții la nivel de republică, urban și rural, cu atât mai mult a dinamicii calității vieții în condițiile economiei tranzitive, relațiilor de piață practic lipsesc.

Pornind de la realitatea existentă, alegerea temei tezei pentru investigație este determinată de importanța atât teoretică, cât și practică a studierii calității vieții, categoriei și caracteristicilor sale socio-economice și socio-umane în condițiile unei societăți în proces de transformare și, totodată, de elaborare a unor modele metodologice de tratare a problemei în cauză. Noțiunea *calitatea vieții* se caracterizează prin compararea cu nivelul sau standardul vieții, latura calitativă a satisfacției cerințelor materiale, culturale, ecologice ale oamenilor. Complexitatea ei necesită concretizare atât în conținutul său general, cât și în interpretarea unor componente subiective și obiective a calității vieții.

Ipotezele cercetării: Cu cât este mai înalt nivelul veniturilor populației și a PIB pe cap de locuitor cu atât evoluează capacitatea de cumpărare a populației, favorizând eficiența funcționării tuturor indicatorilor calității vieții și contribuind astfel la dezvoltarea și satisfacerea multilaterală a necesităților consumatoriste și spirituale.

Cu cât este mai înalt nivelul de ocupație a populației, cu atât mai mult se majorează veniturile ei, care și determină sporirea standardului calității vieții și posibilitățile de satisfacere a necesităților acesteia. Cu cât mai mult este asigurată bunăstarea populației, echitatea socială, democrația și securitatea personală, cu atât mai mult crește încrederea populației în ziua de mâine, în forța și vigoarea statului.

Cu cât este mai accesibil și eficient nivelul de instruire, cu atât sunt mai dezvoltate necesitățile populației. Măsura în care statul protejează capitalul uman al națiunii, determină dezvoltarea și prosperitatea țării, autoritatea și ponderea acesteia în lumea contemporană.

Scopul și sarcinile prezentei lucrări constau în atenuarea contradicției acute dintre necesitatea vitală a îmbunătățirii calității vieții populației (creșterea veniturilor și a consumului, accesul la locuință, ocrotirea sănătății, asigurarea cu loc de muncă, securitatea personală etc.) și lipsa posibilităților reale pentru majoritatea cetățenilor în asigurarea unei vieții decente și autoafirmarea personalității prin muncă și creație. Totodată, scopul acestei investigații sociologice complexe constă în studierea naturii și conținutului categoriei calitatea vieții populației, elaborarea în baza acesteia a unui model și concept de monitorizare și evaluare a indicatorilor calității vieții în țara noastră.

În baza întemeierii principiilor teoretice a evaluării calității vieții în Republica Moldova urmează să fie relevați factorii sociali și economici ai realității care influențează calitatea vieții, elaborate recomandări practice privind perfecționarea organizării și dirijării diferitor sfere social-economice ale republicii în scopul sporirii calității vieții populației și creării condițiilor adecvate pentru atenuarea sărăciei și creșterii bunăstării populației, regenerării și valorificării potențialului uman.

Pentru atingerea scopului propus în lucrare au fost soluționate următoarele **sarcini**:

- au fost supuse unei detaliate analize lucrările științifice autohtone și de peste hotare ce vizează direct sau indirect obiectul și subiectul cercetării date;
- a fost dezvăluit termenul, conținutul și esența conceptului *calitatea vieții*, inclusiv în condițiile unei societăți în tranziție;
- a fost cercetat și relevat termenul *tranziție*, conținutul și obiectivele acesteia în contextul altor fenomene sociale, precum schimbare, transformare, reforme;
- au fost cercetate metodele de evaluare a calității vieții populației în diferite țări și întemeiată o metodică mai adecvată, care ar reflecta indicatorii de bază ai calității vieții în Republica Moldova la ora actuală;
- a fost elaborată metodologia măsurării sociologice a calității vieții populației, propunându-se standardul complex al componentelor de bază în evaluarea calității vieții în Republica Moldova;
- în baza estimărilor calității vieții a fost elaborat conceptul de modelare și evaluare obiectivă și subiectivă a calității vieții în Republicii Moldova;
- în baza schimbărilor și proceselor sociale din ultimii 12 ani și evoluției social-economice a țării a fost efectuată o evaluare socială a tranziției și a costurilor ei sociale;
- în baza statisticii de stat și cercetărilor sociologice în repetare (monitorizare sociologică), inițiate și întreprinse de autor în cadrul Serviciului Independent

de Sociologie și Informații „Opinia” și Secției Sociologie a IFSD în perioada 1991-2003 s-a efectuat o analiză și evaluare obiectivă și subiectivă a indicatorilor de bază a calității vieții pe parcursul anilor de tranziție;

- a fost analizată în dinamică evoluția opiniei publice a populației Republicii Moldova privind aprecierea calității vieții pe parcursul anilor de tranziție (1991 - 2003);

- a fost studiată dinamica impactului transformărilor sociale și economice asupra indicatorilor socio-economici, socio-psihologici, socio-demografici, stării de sănătate, proliferarea fenomenului șomajului, sărăciei și a migrațiunii, relevându-se în acest sens particularitățile și specificul acestora în Republica Moldova;

- a fost supus unui studiu sociologic minuțios dimensiunile și manifestările sărăciei în Republica Moldova și relevat standardul subiectiv de viață;

- a fost cercetată corelația dintre venituri și necesități, nivelul de trai și starea de spirit a populației;

- au fost depistate schimbările intervenite în ultimii ani în stilul de viață și orientările valorice;

- au fost relevate componentele standardului de viață în spațiul rural moldovenesc;

- au fost specificate problemele educaționale și de autoafirmare a tinerii generații în contextul schimbărilor sociale;

- au fost reflectate schimbările economice și calitatea vieții populației republicii din ultimii 12 ani în raport cu țările în tranziție din Europa Centrală și de Est și țările CSI;

- în baza concluziilor pe marginea lucrării au fost elaborate și prezentate organelor de resort propuneri, reieșindu-se din rezultatele investigațiilor efectuate de autor în toate regiunile republicii pe parcursul anilor 1991 - 2003, privind perfecționarea politicii sociale și economice în vederea constituirii unui stat al bunăstării.

Obiectul cercetării îl reprezintă populația Republicii Moldova în vârstă de la 18 ani, care poate participa la autoevaluarea indicatorilor calității vieții la etapa de trecere a societății moldovenești spre relațiile de piață.

Subiectul cercetării este reprezentat de particularitățile obiectului de studiu, conținutului și stării reale a indicatorilor calității vieții în sistemul socio-economic al Republicii Moldova.

Supportul metodologic și teoretico - științific al lucrării prezente se bazează pe operele clasicilor sociologiei E. Durkheim, M. Weber, C. Marx, P. Sorokin, G. Tarde. Drept bază teoretico-metodologică a investigației a servit principiile elaborate de savanții J. Galbraith, J. Friedman precum și de alți savanții de peste hotare și autohtoni, axate pe problemele transformărilor sociale, vitalității, nivelului bunăstării și de satisfacere a necesităților populației, calității vieții în ansamblu.

Supportul informativ al lucrării l-au constituit datele Ministerelor Economiei, Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Învățământului și Culturii, Departamentului Statistică și Sociologie al Republicii Moldova, datele sociologice și statistice din țările CSI, Europa Centrală și de Est, America de Nord etc.

Baza empirică a investigației o constituie rezultatele monitoring-ului sociologic anual „Barometrul societății” (1991-2003), inițiat și desfășurat în țară pe parcursul anilor de tranziție de către autorul tezei, cât și alte cercetări sociologice, inclusiv studii de experți, realizate în cadrul Serviciului Independent de Sociologie și Informații „Opinia”.

Totodată, la descrierea lucrării s-a ținut cont de conținutul programelor naționale și internaționale, deciziile guvernamentale, tezele conferințelor naționale și internaționale în domeniile vizate, presa periodică etc. În aspect comparativ sunt utilizate datele și evaluările organizațiilor internaționale (ONU, PNUD, BM, BERD, FMI, TACIS, OMS, FAO, OMI ș. a.), care reflectă principalii indicatori socio-economici ai calității vieții, nivelului de trai, modului și stilului de viață atât din Moldova, cât și din alte țări.

În același rând, ținând cont de particularitățile unei lucrări științifice de asemenea gen, este practic imposibil de a elucidă tot spectrul de indicatori ai calității vieții, din acest considerent autorul s-a limitat în teză la elucidarea doar a indicatorilor cei mai relevanți ai perioadei de tranziție, aspectele mai puțin semnificative fiind tratate tangențial sau lăsate pentru o dezvoltare mai amplă în cadrul unor studii ulterioare.

Cercetarea s-a efectuat cu utilizarea mai multor metode aplicabile în domeniul științelor socio-umanistice, precum observația structurată și nestructurată, analiza și sinteza, cunoașterea istorică și logică, analiza cantitativ-calitativă, analiza sistemică, analiza structurală, analiza factorială, funcțională, comparativă și corelațională. Rezultatele evaluării subiective a societății moldovenești au fost obținute prin cercetările sociologice cu aplicarea chestionarelor în teren cât și a studiilor de experți.

Inovația științifică a lucrării rezidă în următoarele:

- în baza monitoring-ului sociologic anual „Barometrul societății”, inițiat și efectuat de autor în anii 1991-2003, altor studii tematice privind cercetarea multilaterală a *calității vieții* în ansamblu, au fost relevate pentru prima dată, inclusiv în dinamică, particularitățile vieții sociale în condițiile actuale de trecere a Republicii Moldova spre relațiile de piață;

- în prezentul studiu sociologic teoretico-aplicativ pentru prima dată în circuitul științific autohton este propus și argumentat științific *modelul de analiză și monitorizare* a calității vieții populației în condițiile economiei de tranziție, bazându-se pe sistemul de necesități și posibilități, reflectând diversitatea comportamentului economic, adaptat la condițiile de transformare a societății moldovenești;

- au fost relevate abordările metodologice și metodice a noțiunilor *schimbare, transformare socială, reforme* și evaluat *fenomenul tranziției* ca schimbare socială, aceste categorii fiind raportate la realitatea socială din Moldova, totodată fiind emisă ideea despre punerea în circuit a termenului de transformare în locul celui de tranziție;

- sunt relatate particularitățile percepției complexe a calității vieții de către diverse grupuri sociale ale populației republicii în etapa de trecere la relațiile de piață;

- a fost redată evoluția social-economică a țării prin prisma statisticii oficiale și a opiniei publice pe parcursul întregii perioade de tranziție (1991-2003);

- a fost efectuată analiza comparativă a evoluției social-economice și a indicatorilor de bază ai calității vieții în dinamică în mai multe țări în tranziție (ECSE, CSI);
- a fost elaborat mecanismul social al evaluării calității vieții, precum și impactul etapei de tranziție asupra evoluției acestora;
- în baza sistemului de indicatori elaborați ai monitorizării calității vieții a fost propus și realizat standardul obiectiv și subiectiv de viață în Republica Moldova;
- în baza evaluării sociologice a fost prezentată evoluția principalilor indicatori ai calității vieții în perioada anilor de tranziție (1991-2003);
- au fost elaborate propuneri privind perfecționarea mecanismelor de monitorizare și ameliorare a calității vieții, reieșind din calculul indicatorilor compoziționali ai calității vieții.

Importanța teoretică și practică a lucrării constă în obținerea anumitor cunoștințe teoretice și tendințe sociale noi privind studierea calității vieții, elaborării mecanismelor sociale ale evaluării calității vieții, sistemului de indicatori ai monitorizării acestora. Rezultatele cercetării pot fi utilizate în:

- procesul perfecționării politicii sociale de stat, administrării publice privind determinarea căilor prioritare a politicii de stat în dezvoltarea economiei naționale, sferei sociale și a subsistemelor sale locale;
- elaborarea proiectelor naționale, regionale și locale ce țin de realizarea programelor economice, sociale, de management și marketing, ridicarea nivelului bunăstării populației, ameliorarea relațiilor de muncă și dirijarea dispozițiilor consumatoriste;
- activitatea organelor de resort și obștești în calitate de recomandări metodice și practice pentru analizele statistice, sociologice și economice a indicatorilor calității vieții;
- în procesul didactic și de instruire, servind drept conținut pentru cursurile universitare Politici sociale, Demografie, Metodologia sociologică, Sociologiile de ramură (economică, politică, urban/rurală, educației, culturii, opiniei publice etc.).

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele și concluziile de bază ale cercetărilor au fost utilizate pentru pregătirea și elaborarea diferitor proiecte, programe de dezvoltare, materiale analitice, predestinate activității Președinției, Parlamentului și Guvernului Republicii Moldova, altor organe de resort.

Principalele idei și rezultate a lucrării au fost elucidate în circa 50 lucrări științifice, inclusiv 2 monografii, cu un volum de 65 coli editoriale. Totodată, ele au fost expuse în luările de cuvânt și aprobate la 18 conferințe științifice internaționale și republicane, conferințe științifico-aplicative, inclusiv din Austria, Franța, România, Rusia, Finlanda.

La rândul său, rezultatele investigației au fost utilizate în predarea cursurilor: „Sociologie”, „Metodica cercetărilor sociologice”, „Sociologia administrării publice”, „Sociologia culturii” la Academia de Administrare Publică, Universitatea de Stat din Moldova, Academia de Arte, Teatru și Muzică, Institutul Muncii ș. a.

Structura și volumul tezei. Teza include cinci capitole, structurate în 13 paragrafe, concluzii și recomandări, bibliografie, anexe și adnotări în limbile română, rusă și engleză.

II. CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se fundamentează actualitatea temei și se formulează problema cercetării; se precizează obiectul, scopul și obiectivele cercetării; se înaintează ipotezele de cercetare; se determină baza metodologică, metodele și sursele de cercetare; se argumentează inovația științifică și importanța teoretică și practică a cercetării; se expun aprobările rezultatelor cercetării la forurile științifice; structura și volumul tezei; cuvintele – cheie.

CAPITOLUL I. PRINCIPII METODOLOGICE DE STUDIERE A CALITĂȚII VIEȚII

1.1. Calitatea vieții – concepte și abordări teoretico – metodologice.

Conceptul *calitatea vieții* reprezintă o etapă calitativ nouă în evoluția abordărilor sociologice și economice a reprezentărilor despre bunăstare. Ideea de bunăstare într-o economie de piață, de fapt, își are originea în lucrările lui Adam Smith, care cu două secole în urmă afirma că în virtutea principiului „mâinii invizibile” a economiei de piață, cei ce își urmăresc propriul interes într-o economie competitivă promovează, de fapt, bunăstarea populației. Datorită intervenției „mâinii invizibile”, dificultățile și dezordinea dintr-o economie competitivă devin o forță potențială pentru creșterea venitului și standardului de viață.

Geneza conceptului *calitatea vieții* a pornit de la constatarea faptului că abundența materială, a resurselor, nu reprezintă o condiție singulară pentru ca oamenii să fie mulțumiți de viața lor și că dezvoltarea de tip industrial are și consecințe negative. La baza preocupării a stat însă și constituirea premiselor unei evaluări globale a problemelor de viață ale oamenilor. Deși un concept nou, *calitatea vieții* a apărut de la început destul de clar în mintea oamenilor, întrucât relua un concept vechi și extrem de popular, acela al fericirii.

Studiile propriu-zise de cercetare a calității vieții au apărut relativ târziu în istoria cercetărilor sociale, plasându-se temporar în prima jumătate a anilor '60 ai secolului trecut. Deși sociologul american C.W. Mills propusese calitatea vieții ca obiectiv general al cercetării sociologice încă de la sfârșitul anilor '50, termenul ca atare a fost utilizat anterior perioadei menționate, el fiind mai curând un „*concept umbră*” în sociologie. Conceptul de calitate a vieții a fost lansat mai întâi în SUA și preluat cu rapiditate de către europeni.

În ceea ce privește începuturile propriu-zise de cercetare a calității vieții, ele pot fi localizate în societatea nord-americană din perioada anilor '70. Cercetările au pornit de la preocupările de a defini *obiectivele naționale* și de măsurare a gradului de realizare a acestora prin intermediul *indicatorilor*. Indicatorii sociali exprimă caracteristici de interes public ale proceselor sociale, vorbindu-se deopotrivă de indicatori sociali obiectivi (de stare) și de indicatori sociali subiectivi (de percepție și de evaluare a stărilor obiective). Anume îmbinarea și completarea indicatorilor economici cu indicatorii sociali reprezintă începutul propriu-zis al cercetărilor de calitate a vieții.

În spațiul moldovenesc primele cercetări asupra unor indicatori ale calității vieții pot fi considerate studiile monografice ale Școlii Sociologice de la București. Inițiativa de cercetare a satelor moldovenești, lansată de D. Gusti, a avut drept rezultat documentarea socială cu unele localități rurale din Basarabia. Cercetările aspectelor economice, sociale și morale ale calității vieții din spațiul moldovenesc sunt pereclitate de evenimentele istorice care se produc în regiune și începutul războiului II mondial. Studiile sociologice sunt preluate la intersecția anilor '50 – '60 și treptat devin mai sistematizate odată cu înființarea în cadrul AȘ a Secției Filosofie și Drept și a eforturilor depuse de doctorul în științe filosofice V. Ermuratschii, ulterior coordonarea acesteia fiind preluată de academicianul D. Ursul. Actualmente studiile sociologice asupra diferitor indicatori ai calității vieții se realizează în cadrul secției Sociologie a Institutului de Filosofie, Sociologie și Drept al AȘM sub coordonarea membrului – corespondent al AȘRM A. Timuș. Totodată, la catedra Sociologie și Asistență Socială, Facultatea Asistență Socială, Sociologie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, paralel cu pregătirea cadrelor de sociologi se realizează și cercetări asupra diversilor indicatori ai calității vieții, acestea fiind coordonate de profesorul, doctorul habilitat în filosofie M. Bulgaru. În acest context este de remarcat efortul investigativ al Serviciului Independent de Sociologie și Informații „Opinia”, care de mai bine de zece ani monitorizează diverși indicatori ai calității vieții, inclusiv și a altor instituții sociologice – Centrul de Investigații Strategice și Reforme, Institutul de Politici Publice, alte organizații autohtone care s-au afirmat pe parcursul ultimilor ani în republică.

Actualmente cercetările sociologice în republică se bazează atât pe tradițiile sociologice autohtone, cât și pe evoluțiile științifice în domeniu de peste hotare, totodată, rămânând încă puțin investigate aspectele teoretice și neexistând un studiu integru teoretico-metodologic privind evaluarea sociologică a calității vieții în perioada de tranziție în Republica Moldova. Acest moment în mare parte a servit drept imbold pentru alegerea temei lucrării date, demararea și realizarea prezentului studiu.

Studiind din punct de vedere metodologic conceptul calitatea vieții, în acest compartiment a fost pe larg examinată corelația dintre nivelul de trai, modul, stilul de viață și calitatea vieții, care reprezintă concepte deosebit de utilizabile în științele sociale.

1.2. Indicatorii, măsurarea și evaluarea calității vieții. Pe măsura evoluției conceptelor antropocentrice economice și sociale, comunitatea internațională a fost nevoită să recunoască că progresul social nu poate fi redus doar la indicatorii măsurării veniturilor bănești sau a acumulărilor materiale. Iată de ce asemenea indicatori macroeconomici cum ar fi PIB, bogăția națională acumulată, veniturile pe cap de locuitor au mai încetat să fie o caracteristică adecvată a tendinței și calității

creșterii economice și dezvoltării societății. Devenea tot mai evident faptul că aceștia nu pot răspunde necesității despre importanța diferitor aspecte ale bunăstării (instruire, sănătate, bunăstare socială ș. a.) în calitate de factori ai creșterii economice, deși devenea evident, că rolul lor deseori avea o pondere mai mare decât schimbările tehnologice sau legislative.

În contextul problematicii metodologiei *calității vieții* au fost făcute unele scurte referiri la istoria temei indicatorilor sociali, prezentându-se diverse tipologii, elaborate în diferite medii științifice. Pentru a înțelege mai bine modul cum trăiesc oamenii, calitatea vieții lor, s-a impus utilizarea unui set cât mai diversificat de indicatori, care ar surprinde nu numai elementele globale, ci și aspectele care privesc gospodăriile, familiile și viața personală, inclusiv dimensiunea subiectivă de percepție a stărilor existente, precum și gradul de satisfacție resimțit, eventual de insatisfacție și frustrare.

Astfel, treptat în diferite medii științifice se conturează conceptul, bazat pe importanța indicatorilor calitativi ai bunăstării, materializat sub noțiunea *calitatea vieții*. Acest termen, pentru prima dată, își face apariția în conținutul mesajului președintelui SUA Dj. Kenedy către Congres în 1963. Sub acest termen se subînțelegea nivelul decent al necesităților fiecăruia în resurse materiale, ocupație, condiții de trai, mijloace de transport, mediu înconjurător favorabil. *Calitatea vieții* incluzând în sine posibilitatea autoinstruirii, dezvoltării capacităților și protejarea sănătății fizice și morale în condițiile libertății și echității.

În mai bine de 40 de ani, trecuți de la momentul primei utilizări a termenului *calitatea vieții*, au fost întreprinse mai multe eforturi de a întocmi o ierarhie a indicatorilor ce vizează acest obiect de studiu (SUA, Franța, Germania, Suedia, România, Japonia ș. a.), totodată eforturile în acest plan, inclusiv de evaluare a vieții sociale, continuă să reprezinte obiect de studiu al investigațiilor științifice.

Ample lucrări consacrate indicatorilor sociali au fost inițiate la nivel mondial. Două dintre aceste abordări au o importanță deosebită: este vorba de manualul ONU pe tema indicatorilor sociali și de programul inițiat de OECD.

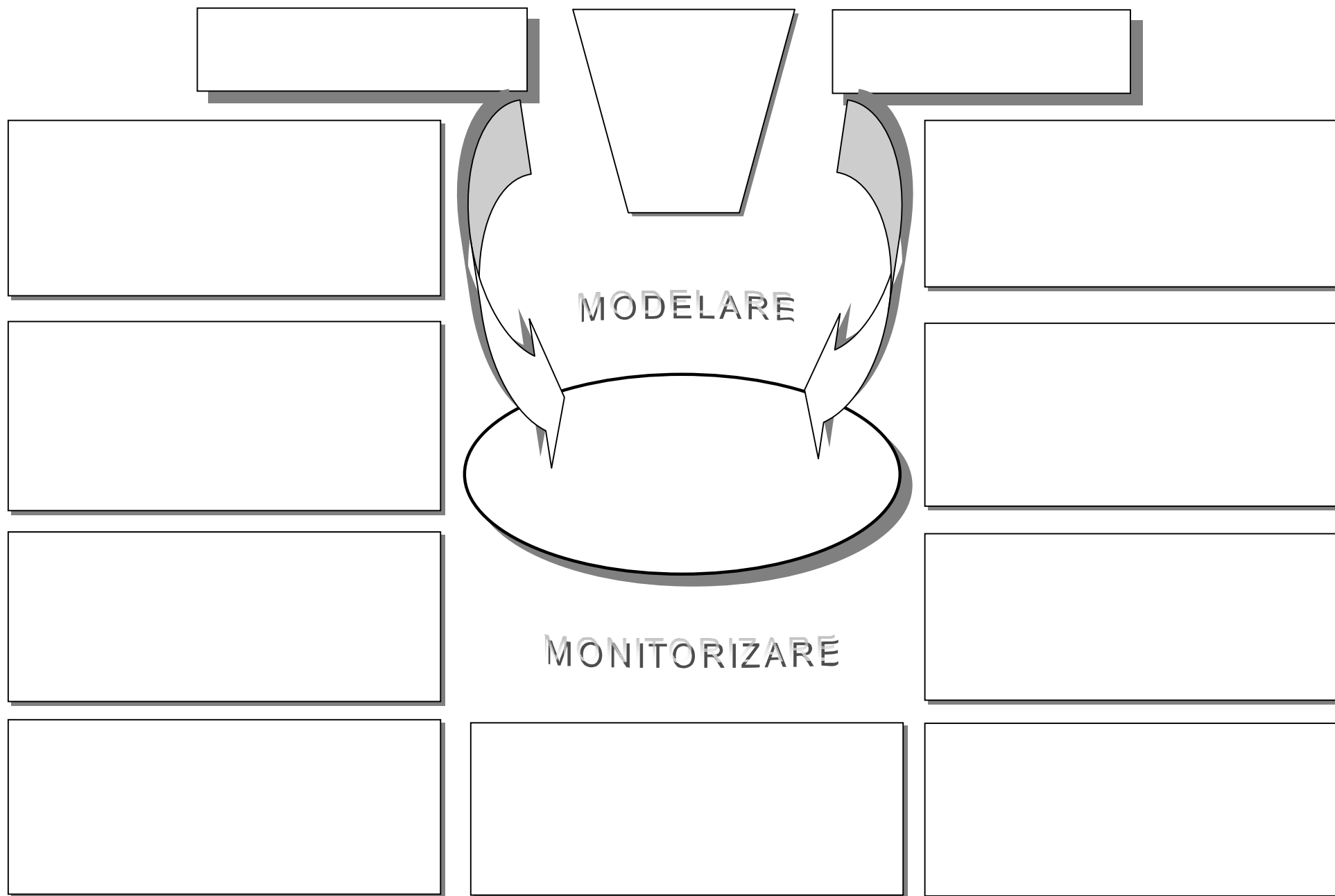
Treptat, necesitatea trecerii la un nou nivel al calității vieții a fost conștientizată de Comunitatea internațională în întregime. Din anii '60 ai secolului trecut Organizația Națiunilor Unite a efectuat cercetarea multilaterală a criteriilor și stării calității vieții. În rezultatul acestor eforturi investigative, focalizate asupra *calității vieții*, sub egida ONU au început să se efectueze programe speciale de dezvoltare a comunității internaționale pe o perioadă de 10 ani. Pentru realizarea lor a fost creată o instituție internațională specializată – Programul ONU pentru Dezvoltare (United Nations Development Program).

Utilizarea sistemului de indicatori ai monitorizării calității vieții populației, bazate pe necesitățile societății și a individului în particular, permite de a evalua obiectiv nivelul de bunăstare al societății, a reflecta posibilitățile acesteia, consumul și nivelul de satisfacere a diverselor nevoi la nivel regional. Utilizarea sistemului complex a indicatorilor în calitate de instrument al cercetării sociologice permite de a aprecia nevoile populației în resurse materiale, procesele de distribuire și redistribuire a veniturilor, activismul economic al populației, studierea devierilor în cerere și ofertă, ritmurile creșterii/descrășterii economice, dezvoltarea capacităților fizice și intelectuale.

Realizarea unei diagnoze sociale presupune deopotrivă descrierea sistematică precum și determinarea caracteristicilor fenomenelor, acțiunilor și proceselor sociale, posibilității de măsurare a acestora, realizate prin intermediul indicatorilor socio-economici ai calității vieții. În acest sens modelele analizate în subcompartimentul dat de către autorul tezei reprezintă un valoros material metodologic de construire și evaluare a indicatorilor calității vieții în Republica Moldova.

1.3. Modelarea și monitorizarea calității vieții în Republica Moldova la etapa actuală. Ținându-se cont de gruparea necesităților, de particularitățile și nivelul situației socio-economice a Republicii Moldova, specificul și direcțiile ramurale ale economiei naționale, autorul în lucrare propune clasificarea necesităților personale: *materiale, fizice și intelectuale*.

Sistemul de indicatori ai calității vieții, elaborat în cadrul acestui studiu, are la bază suportul statistic tradițional al republicii, totodată, fiind limitat de multiplele omiteri din bazele de date ale statisticii naționale și internaționale. Menționăm în acest context faptul, că incapacitatea statului mai bine de 15 ani de a iniția și finanța recensământul populației creează imense dificultăți în elaborarea eșantioanelor naționale și locale, condiționează multiple probleme și erori în calculele statistice, economice și sociologice, la pregătirea și realizarea diferitor programe politice, sociale, economice și culturale. Totodată, pornind de la existența statisticii la toate compartimentele domeniilor vieții socio-economice, propunem a considera această sistematizare binevenită pentru cercetarea calității vieții în Republica Moldova. Ținând cont de practica internațională de cercetare a calității vieții și reieșind din realitatea noastră socială s-a construit un model de indicatori relevanți pentru perioada de tranziție, care mai apoi au fost evaluați prin metoda obiectivă și subiectivă de cercetare.

Drept *baza empirică* a tezei au servit rezultatele a mai multor studii sociologice naționale, regionale și locale, realizate în țară în perioada anilor 1991 - 2003 cu participarea autorului. Totodată, menționăm, că sursa principală în studierea problemei calității vieții o constituie *Monitoring-ul sociologic „Barometrul societății”*, inițiat de către autorul tezei Tudor Danii împreună cu consultantul științific Andrei Timuș în anul 1991 (odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova) și desfășurat anual de Serviciul Independent de Sociologie și Informații „Opinia” în comun cu Secția Sociologie a AȘRM.

Universul eșantionului monitoring-ului sociologic național l-a constituit populația adultă a republicii, domiciliată în diferite tipuri de localități ale tuturor regiunilor republicii. Volumul eșantioanelor naționale a oscilat între 1200 și 2000 persoane, la fiecare cercetare fiind incluse între 20 – 70 localități. Astfel, pe parcursul anilor de tranziție numai în cadrul acestor studii au participat circa 20 mii persoane adulte, domiciliată în mai mult de 500 localități urbane și rurale ale republicii. Eșantioanele utilizate la cercetările naționale au fost de tip probabilist, stratificat, multistadial, proporțional-reprezentative pentru Republica Moldova după principalii indicatori socio -demografici.

Criteriile de stratificare utilizate au fost determinate de divizarea regională sau teritorial-administrativă a republicii (în perioada studiilor); mediu rezidențial (urban-rural); mărimea localităților urbane: 5 tipuri (<10000; 10000 – 20000; 20000 – 30000; 30000 – 50000; >50000 locuitori); mărimea localităților rurale: 3 tipuri (<1000; 1000 – 3000; >3000 locuitori); divizarea administrativă sau socio-culturală a localităților. Pentru mun. Chișinău s-a calculat un eșantion separat.

Volumele straturilor au fost calculate proporțional cu numărul populației în conformitate cu datele Departamentului de Statistică și Sociologie din Republica Moldova. Stadiile de randomizare au inclus: *I stadiu* – selectarea localităților, *II stadiu* – selectarea gospodăriilor, *III stadiu* – selectarea persoanei concrete.

Instrumentariul de cercetare utilizat pentru realizarea studiilor, a fost chestionarul sociologic compus din blocuri tematice de întrebări. *Metoda culegerii informației* a fost interviu direct, realizat la domiciliul persoanelor selectate și desfășurat în limba de stat sau rusă, în funcție de preferința celor chestionați. *Culegerea informației pe teren* a fost realizată de către rețeaua permanentă de interviuri ai SISI “Opinia” în care sunt antrenate cadre bine instruite și pregătite în intervierea tuturor categoriilor de populație. Calitatea lucrului interviurilor a fost verificată pe toată durata culegerii informației de către coordonatorii locali și regionali. Un control mai riguros a fost efectuat de către Grupul de Control al SISI „Opinia” (de regulă se verifică 10 – 15% din teren).

Gradul de comparabilitate, veridicitate și valoare a rezultatelor cercetărilor este asigurat prin eșantionarea unuia și aceluiași univers investigativ, prin studierea anuală a aceluiași grup de probleme, în baza unicii strategii de cercetare, aceluiași tip de instrumentariu. Schimbări pe parcursul anilor au fost admise doar în volumul eșantionului, perioada realizării studiilor, completarea cu noi blocuri de întrebări actuale la moment, utilizarea unor programe noi, mai performante de prelucrare și analiză a informației.

CAPITOLUL II. TRANSFORMĂRILE SOCIETALE ȘI IMPACTUL LOR ASUPRA VIEȚII SOCIALE

2.1. Schimbările sociale: tipuri și obiective. Problematika investigată în acest compartiment de către autorul lucrării vizează transformările sociale sau, dacă e să folosim un termen sociologic mai popular – *schimbările sociale*. *Schimbarea* reprezintă un proces de trecere a obiectelor și fenomenelor dintr-o stare în alta, acestea însușindu-și noi caracteristici, funcții și relații.

De noțiunea *schimbare socială* este strâns legată noțiunea *dezvoltare socială*, considerată drept proces în care au loc schimbări esențiale cantitative și calitative în sfera socială a vieții publice sau în anumite componente ale acesteia și anume – în relațiile sociale, instituțiile sociale, în structurile sociale de grup și social - organizaționale. În compartimentul dat, paralel cu tratarea noțiunii *schimbare socială*, se fac referiri și la noțiunea de *transformare socială*.

În percepția lucrării date, noțiunea *schimbare socială* este utilizată, de regulă, în sociologia empirică pentru analiza și interpretarea anumitor legități sociale, în timp ce prin noțiunea *transformare socială*, folosită în sociologia aplicată, se subînțelege nu doar însăși procesul, ci și o participare activă în acesta. Întrucât noțiunea de *transformare socială* presupune analiza proceselor, care au loc în toate sferile vieții sociale – politică, economică, ideologică, spirituală etc., ea e mult mai amplă, cuprinde o gamă mai largă de probleme de studiu decât noțiunea *schimbare socială*, aplicată, strict vorbind, în domeniul limitat de investigare a proceselor sociale propriu-zise.

Transformările sociale, care actualmente se desfășoară activ în tot spațiul post-sovietic, sunt de obicei tratate atât în literatura de specialitate, cât și în practica umană prin noțiunea de *tranziție*, implementată și utilizată larg de către organismele internaționale.

Tranziția, potrivit sociologului român Dumitru Sandu, înseamnă schimbare, adică o mulțime de situații intermediare între două stări de relativ echilibru, identificate prin experiență, cunoaștere sau proiect. În mare măsură caracterul spontan ale transformării sociale exclude ceea ce este caracteristic pentru trecerea presupusă în direcția dată anticipat, dimpotrivă rezultatele transformărilor sunt greu de prezis.

Autorul, pornind de la evaluările metodologice a schimbărilor sociale și comparându-le cu cele produse și care se derulează și în prezent, vine cu propunerea utilizării în circuitul practico-științific a noțiunii de transformare, înlocuind-o pe cea a tranziției, care nu corespunde schimbărilor care se produc în țările postsocialiste.

În acest context, autorul menționează că gândirea științifică obiectivă, care nu a încetat să se dezvolte nici în cele mai dificile timpuri, inclusiv în Moldova, în mare măsură s-a dovedit a fi nevalorificată și neimplicată în schimbările sociale reale care se produc în societate. Multe lucruri valoroase, studii de moment, întreprinse cu multiple dificultăți ”în teren” și elaborate în termeni accelerați deseori rămân neutilizate în practica socială, sau sunt raportate la categoria de „uz intern”, iar

sociologii deseori devin incomozi politicienilor. Opinia savanților este încă puțin luată în considerare la determinarea mecanismelor de funcționare a diverselor structuri de stat, sociale, economice, la adoptarea unor decizii importante la nivel local și național.

2.2 Republica Moldova în spațiul tranziției și costul social al reformelor.

În acest subcapitol este prezentată cronologia implementării și desfășurării reformelor care s-au succedat în republică și este supus analizei sociologice procesul complex și dificil de transformări radicale din societate și impactul lor asupra vieții sociale, calității vieții în ansamblu.

După cum s-a menționat în subcapitolul precedent privind tipurile, esența și obiectivele schimbărilor din punct de vedere metodologic, calitatea vieții populației cu toate componentele sale este în strânsă corelație cu procesele și schimbările care se produc în societate, în raport direct cu însăși dezvoltarea oricărei societăți.

În acest context, pornind de la tema disertației, care vizează calitatea vieții în perioada de tranziție, autorul a procedat la evaluarea socială a transformărilor din țară, a obiectivelor, eficacității și consecințelor tranziției, nivelului de trai, vieții sociale a populației, calității vieții în ansamblu în perioada marilor transformări din societate.

Pornind de la aceasta, în lucrare se efectuează o retrospectivă, cronologie a schimbărilor și efectelor transformărilor, inclusiv startul lor în Moldova, Totodată, se menționează că deși istoria încă nu a cunoscut vre-un precedent de trecere „de la socialism – la capitalism”, schimbările, în special în economie, erau promovate cu deosebită insistență și așteptate cu mare speranță și entuziasm atât de către elitele politice ale țărilor în tranziție, cât și de promotorii internaționali a acestor transformări și, în deosebi, Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, ONU, TACIS, numeroși experți occidentali – reformatori în domeniul respectiv.

Cât nu ar fi de paradoxal, dar în pofida realizărilor neeficiente și eșecurilor răsunătoare ale reformelor, declinului nemaipomenit al producției și impactului îngrozitor al tranziției asupra nivelului de trai al populației chiar de la început, regizorii transformărilor ridicau în slăvi “succesele” și “reformele” din Moldova, denaturând realitatea tristă și opinia publică vis-a-vis de eficiența transformărilor social-economice reale din societatea noastră, totodată, încurajând latent elitele politice ameteite de reforme și procesele contradictorii din republică, declinul economic și sărăcirea masivă a țării.

Astfel, încă în anul 1995 potrivit estimărilor unanime din rapoartele anuale ale FMI, Băncii Mondiale și BERD („Transition Report”) privind schimbările din țările în tranziție, Moldova deținea locul de frunte printre majoritatea țărilor CSI și vecinii săi - România, Bulgaria și Ucraina. Mai mult ca atât, revista britanică „The Economist” în martie 1995 afirma: „Moldova reprezintă un model al reformării corecte, iar faptul că ea este o țară mică și compactă fac din ea un laborator perfect pentru reforme”.

Cu mare regret, prognozele și iluziile pentru Moldova atât a experților occidentali, cât și a reformatorilor naționali în acest plan s-au dovedit a fi absolut cu totul departe de realitate și, deci, minunea nu s-a mai produs...

Și, dacă în ultimii ani se întreprind tot mai mult diferite analize și evaluări economice ce vizează procesul reformator al tranziției, atunci evaluarea și impactul ei social continuă să cunoască un mare vacuum pe care autorul, în lucrarea dată, s-a străduit într-o oarecare măsură sa-l aplaneze, îmbinând statistica de stat și evaluările economice ale diferitor instituții și organizații, inclusiv Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, PNUD și altor experți în domeniu, cu abordarea sociologică națională a problemelor de studiu.

Cât nu ar fi de paradoxal, dar bilanțul unui deceniu de transformări, evaluările și analizele social-economice demonstrează clar și elocvent că și în majoritatea țărilor în tranziție și, în deosebi ex-sovietice, la fel nu s-a produs nici un mare miracol – rezultatele transformărilor practic pretutindeni sunt destul de modeste și sumbre, iar Moldova deținând primatul în acest plan.

**Gradul de mulțumire al populației
privind unele schimbări din societate și calitatea guvernării, %**

	<i>Foarte mulțumit</i>	<i>Mai degrabă mulțumit</i>	<i>Total mulțumiri</i>	<i>Mai degrabă nemulțumit</i>	<i>Deloc mulțumit</i>	<i>Total nemulțumiri</i>	<i>Nș / nr</i>
1. De faptul, cum se dezvoltă democrația în țara noastră	1.8	12.5	14.3	43.3	27.3	70.6	15.1
2. De faptul, cum se dezvoltă economia în țara noastră	0.5	5.5	6.0	48.7	36.8	85.5	8.5
3. Sistemul de educație din țara noastră	1.2	18.5	19.7	38.1	28.2	66.3	14.0
4. Sistemul ocrotirii sănătății din țara noastră	1.6	14.7	16.3	38.2	38.8	77.0	6.7
5. Sistemul protecției sociale (asigurarea medicală, sistemul de pensionare, bursa muncii pentru șomeri etc.)	1.5	10.8	12.3	38.9	42.3	81.2	6.5
6. De faptul, cum guvernul își îndeplinește obligațiunile și responsabilitățile sale	1.2	10.9	12.1	35.5	37.8	73.1	14.6
7. De faptul, cum se hotărăsc problemele de nivel local de către organele puterii locale	0.9	16.3	17.2	33.4	32.4	65.8	17.0

Sursa: SISI „Opinia”, Proiectul „Condițiile de trai, stilurile de viață și sănătatea”, 2002 (N = 2000 persoane)

După ceva mai mult de 10 ani de tranziție majoritatea realizărilor pozitive s-au înregistrat doar la capitolul libertății civile, deschiderea țărilor și democratizarea vieții sociale, pe când tabloul social – economic este trist: în absoluta majoritate a țărilor și, în deosebi, în cele din fosta URSS, inclusiv și în Moldova, s-a produs o tranziție spre regres social-economic și sărăcie.

Autorul întreprinde o analiză a evoluției indicatorilor social-economici ai republicii în raport cu țările în tranziție, inclusiv din ECSE și CSI, demonstrând prin rapoartele BM și FMI, altor instituții de specialitate, că tranziția practic pretutindeni

a suferit eșec, cele mai drastice urmări economice și sociale înregistrându-se în țările ex-sovietice, menționând că *reformele* s-au ales cu un *regres social-economic* pronunțat, cu *pauperizarea masivă* a populației și cu *creșterea inegalității* sociale, cu *distrugerea potențialului social-economic* și cu *datorii externe enorme* de lungă durată – moștenire împovăraătoare pentru generațiile viitoare. Astfel, doar în Moldova, către sfârșitul anului 2000, suma acestora constituia peste 1,5 mlrd. \$ SUA sau ceva mai mult de 100% din PIB al țării, în 2003 – peste 1,3 mlrd. \$ SUA.

După zece ani de confruntări politice, sociale și economice, de experiențe și eșecuri în domeniul reformelor, abia începând cu anul 2000 Moldova a fost capabilă să stopeze declinul producției și să înregistreze treptat oarecare progrese în creșterea PIB, când acest indicator a sporit în anii 2000, 2001, 2002 respectiv cu 2.1%, 6.1% și 7.2%, fiind în creștere, potrivit estimărilor, și în 2003 – cu 6.2%.

La majorarea PIB-ului a contribuit relansarea lentă a economiei țării și primii lăstari ai reformelor structurale anterioare. Potrivit statisticii oficiale, începând cu anul 2000 s-a accentuat atât tendința de stabilizare cât și a unei anumite creșteri economice. Astfel, în anii 2000, 2001 și 2002 volumul producției industriale a sporit respectiv cu 10.8%, 11.4% și 11.1%, tendința de creștere economică menținându-se, potrivit datelor preliminare, și în 2003 – cu 17%. Tot în acești ani s-au produs unele schimbări pozitive și în agricultură, producția căreia fiind în creștere cu 10.6% în anul 2001 și 10.3% în 2002, diminuând puțin în 2003 din cauza condițiilor climaterice nefavorabile.

O temă aparte reprezintă impactul social al reformelor după 10 ani de experimente, confirmate prin numeroși indicatori ai calității vieții majoritatea cărora au suferit schimbări dramatice. Toate acestea în cel mai dureros mod au lovit asupra vieții cotidiene a cetățeanului de rând. Omul a rămas singur, fără mare protecție din partea statului, unu la unu cu procesele tranzitive în plină desfășurare.

Deși tranziția urmărește scopul său final – sporirea bunăstării oamenilor, cu regret, cele mai negative și tragice consecințe ale ei s-au răsfrânt asupra nivelului de trai și calității vieții populației, factorului uman al societății.

În contextul prezentei analize autorul menționează faptul, că *procedura de copiere* a metodelor reformatoare de la o țară la alta cu ignorarea potențialului, specificului, istoricului, conștiinței și culturii naționale a fiecărei societăți în parte a fost pur și simplu o *absurditate*. La rândul său a proceda la o transformare accelerată *fără o pregătire* vastă a statului și societății în întregime pentru aceasta, la trecerea galopantă de la socialism la capitalism în țările care au fost educate și reeduate după alte principii ale distribuirii muncii și bunurilor materiale – înseamnă o *absurditate dublă*.

CAPITOLUL III. SITUAȚIA SOCIAL – DEMOGRAFICĂ ȘI SĂNĂTATEA PUBLICĂ ÎN ANII DE REFORME

3.1. Procese și schimbări social-demografice. Tranziția republicii de la o societate construită în baza principiilor economiei planificate spre o economie de piață a avut repercusiuni în toate sferile vieții sociale, condiționând schimbări substanțiale în situația social-demografică a țării.

Analiza dinamicii proceselor demografice din întreaga republică în anii de tranziție atestă o reducere pronunțată a numărului populației. Comparativ cu anul 1990 în anul 2003 numărul populației țării s-a micșorat cu circa 133 mii locuitori sau cu 3.1%. Tendința de descreștere a numărului populației în Republica Moldova a început din 1992 (4.359 mln. persoane), puțin stabilizându-se între 1993-1994 (a câte 4.352 mln.) și, mai apoi, iarăși fiind în diminuare continuă: de la 4.348 mln. în 1995 la 4.305 mln. în 1998 și ajungând la cifra de 4.229 mln. persoane la începutul anului 2003.

Procesul de descreștere al numărului populației Republicii Moldova are loc din mai multe cauze, principala fiind scăderea dramatică din ultimii ani a natalității, creșterea mortalității și a refluxului migrațional. Pentru prima dată în ultimii 50 de ani în țara noastră a fost înregistrat începând cu anul 1998 un spor natural negativ (-0.2), care continuă să diminueze și mai mult pe parcursul ultimilor ani. În situația demografică a țării a demarat fenomenul depopulării, îmbătrânirii populației și presiunii demografice – fapt ce va influența asupra forței de muncă pe viitor.

La moment, situația demografică continuă să fie influențată de scăderea nivelului de trai al populației, care a afectat atât natalitatea și mortalitatea, cât și intensificarea refluxului emigrațional al populației din țară, îndeosebi, în mediul tineretului – izvorul principal al reproductivității umane.

Analiza dinamicii și a corelațiilor demografice pe parcursul anilor de reformă confirmă existența unei serii de factori care influențează negativ asupra nivelului natalității în republică cum ar fi: creșterea nivelului de studii, urbanizarea populației, gradul înalt de ocupație a femeilor în ramurile producerii materiale și nemateriale, micșorarea numărului căsătoriilor și majorarea numărului divorțurilor. Evident, în condițiile crizei economice existente, cauzele principale sunt înrăutățirea nemaipomenită a stării materiale a familiei și neîncrederea populației în ziua de mâine, contemporaneizarea familiei tinere prin schimbarea modului și stilului de viață și, nu în ultimul rând, șomajul în masă și refluxul emigrațional al tineretului din țară în căutarea mijloacelor de existență.

În urma analizelor realizate, autorul prognozează că fenomenul depopulării și diminuării sporului natural va continua și pe viitor, fiindcă nu există premise ce ar genera o schimbare esențială a respectivei evoluții, iar toate acestea vor impulsiona impactul negativ pe termen lung asupra genofondului uman autohton.

3.2. Starea de sănătate a populației și asistența medicală. Transformările și reformele din republică în diferite domenii, eșecurile lor au avut un impact foarte negativ asupra stării sănătății populației republicii, indicatorii căreia au cunoscut o diminuare dramatică pe parcursul anilor de tranziție. Situația se agravează și mai mult din cauza nivelului foarte scăzut de trai, sărăciei masive a populației, imposibilității acesteia de a se trata și preveni diferite boli și maladii. Sănătatea publică, mortalitatea sporită din ultimii ani, unele boli și maladii răspândite în țară, sistemul ineficient al ocrotirii sănătății sunt semnale alarmante pentru dezvoltarea ulterioară a țării, fapt demonstrat în lucrare cât prin date statistice de stat, atât și prin cercetările sociologice, întreprinse în țară pe tot parcursul perioadei de tranziție.

Statistica oficială prin variația indicatorului longevitatea potențială indică asupra schimbărilor în nivelul sănătății populației. Tendințele desemnate în mișcarea naturală a populației s-au manifestat adecvat asupra speranței de viață la naștere. Astfel, speranța de viață la naștere în Republica Moldova a scăzut substanțial în anii tranziției și este una din cele mai scăzute în Europa, cu circa 10 ani mai mică decât în țările dezvoltate și având o evoluție fluctuantă în perioada estimată. Pentru anul 2002 indicatorul speranței de viață a fost de 68,2 ani, pentru femei durata de viață fiind mai îndelungată de 71,7 ani în comparație cu cea a bărbaților 64,5 ani.

Rata ascendentă a creșterii mortalității în anii tranziției reprezintă un alt indicator al standardului de viață în Republica Moldova. Creșterea mortalității după principalele cauze de deces la toate vârstele a înregistrat o oscilație fluctuantă pe parcursul anilor tranziției atingând în 1995 valoarea maximă – 1613.1, inclusiv 1787.6 pentru bărbați și 1317.2 pentru femei la 100 mii populație, comparativ cu 1287.5 înregistrat în anul 1990. În ultimii ani în republică se constată micșorarea numărului decedaților în staționar și creșterea ponderii deceselor la domiciliu. În anii de tranziție cunoaște rate înalte ale morbidității indicatorul sănătății copiilor, s-a aprofundat tendința de creștere a invalidității, rate înalte înregistrează mortalitatea infantilă și perinatală, mortalitatea sub 5 ani.

Starea precară a sănătății populației republicii, reflectată în statistica oficială, își găsește confirmare și în rezultatele studiilor sociologice, întreprinse în Republica Moldova în diferiți ani ai tranziției.

Astfel, cercetările sociologice, realizate în repetare de către SISI "Opinia" pe parcursul perioadei de tranziție și confirmate de alte instituții naționale de prestigiu, reliefează faptul că doar ceva mai mult de jumătate (în jurul la 60%) din populație își autoapreciază starea de sănătate, în temei, cu calificativul „satisfăcătoare”, dintre care „bună/foarte bună” (în jurul la 20%), pe când același indicator cunoaște și alt tablou trist – mai mulți ani în șir 2/5 sau ± 40% din cetățenii țării își declară starea de sănătate ca fiind proastă sau foarte proastă.

Din sinteza conținutului subcompartimentului dat reiese importanța conștientizării la toate nivelurile și recunoașterii că sănătatea este nu numai unul din drepturile de bază ale omului, ci și o resursă a statului, o condiție necesară pentru progresul societății, care urmează să fie realizată prin ameliorarea standardelor de trai ale oamenilor, promovarea unui stil sănătos de viață, protecția mediului ambiant și întărirea eficienței serviciilor curative și de prevenire a maladiilor; ridicarea eficacității serviciilor de asistență medicală prin aplicarea mai susținută a pârgurilor economice și diversificarea surselor de finanțare a instituțiilor medicale; întărirea capacității instituționale a sectorului sănătății publice prin perfectarea cadrului legislativ și restructurarea managementului sănătății.

CAPITOLUL IV. CALITATEA VIEȚII ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE: TENDINȚE ȘI FACTORI DE INFLUENȚĂ

4.1. Condițiile de viață, nivelul de trai și starea de spirit a populației.

Eșecul reformelor, impactul social negativ al tranziției se reflectă clar și elocvent prin metoda sociologică de evaluare a nivelului de trai, fapt demonstrat atât de monitoring-ul sociologic anual „Barometrul societății”, cât și de alte investigații, realizate și dirijate de către autor, inclusiv și de alte cercetări sociale întreprinse de diferite servicii sociologice din republică.

Astfel, potrivit monitoring-ului sociologic „Barometrul societății”, deja în 1992 (la debutul reformelor) mai mult de jumătate din participanții studiului sau 55% erau de părerea că nivelul de trai al majorității populației s-a înrăutățit, 35% considerau că acest indicator s-a divizat la oameni în proporții egale (cât în bine, atât și în rău) și doar 2% susțineau că nivelul de trai s-a îmbunătățit.

În fond, toți anii tranziției în percepția opiniei publice prezintă o perioadă destul de grea în care populația țării a cunoscut o scădere considerabilă a nivelului său de trai și lipsa oricăror mari speranțe în schimbarea esențială a acestui item principal din viața fiecărui om. Astfel, studiile sociologice în repetare arată că în anii 1991 – 2000 cota familiilor în care evoluția stării materiale a cunoscut schimbări anuale în bine oscilează doar de la 4% la debutul tranziției până la 11% în ultimii ani, pe când a gospodăriilor care nu au prosperat material (fără schimbări sau a devenit mai proastă) s-a menținut în majoritate.

Conform cercetărilor sociologice în dinamică, la începutul anilor de tranziție (februarie, 1992) la 65.4% din gospodării cel mai mult le complica viața în familie lipsa celor necesare pentru iarnă: hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, de foc; la 38% - lipsa mijloacelor elementare pentru existență, nivelul mizerabil de trai. Cercetările sociologice ulterioare denotă că deja la începutul anilor 1996 – 1997 pe lângă toate problemele legate de perioada de tranziție prioritară devine la 73% / 75% – reținerea de mai multe luni a salariului, pensiei, neachitarea lor la timp, totodată viața a 50% / 60% fiind complicată de lipsa celor necesare pentru existență (hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, de foc), iar pentru 43% / 53.9% fiind deja problematică aprovizionarea neregulată cu energie electrică, apă, inclusiv caldă. Altă problemă esențială în viața familiei este – sănătatea șubredă, deficiențe legate de tratament (39%/42%); imposibilitatea de a le oferi copiilor studii valoroase, de a le acorda ajutor (26%/32%); șomajul membrilor familiei, frica de a pierde locul de muncă (30%/32%); și ca rezultat – disperarea, lipsa perspectivelor în viață (24%/27%) și volumul mare de muncă, oboseala (24%/30%).

Este evident, că aceste și alte probleme ale vieții oamenilor sunt consecințe ale situației din țară, schimbărilor și proceselor care se derulează în societate. În acest context, potrivit cercetărilor în repetare, în anii 1994-1997 cea mai mare îngrijorare populației o provoacă majorarea prețurilor, sărăcia (77%/87%), neachitarea la timp

a salariilor (66%/73%), haosul și anarhia (48%/69%), coruperea, mafia și criminalitatea (45%/51%), șomajul (37%/42%), direcția în care merge țara (33%/39%).

Datele studiilor sociologice în repetare încă o dată confirmă că în anii de reforme ponderea esențială a consumului majorității oamenilor revine produselor alimentare, totodată din lipsa banilor populația și aici face mari restricții, nemaivorbind de alte necesități vitale ale omului în viața de zi cu zi. Acest indice reprezentând de fapt un criteriu elocvent al sărăciei populației și a nivelului de trai extrem de scăzut.

Analiza comparată a studiilor sociologice realizate în decembrie 1996, februarie 1998 și martie 2000 privind *alimentarea* familiei scoate în evidență o delimitare aproape în jumătate a categoriilor de familii care se alimentează prost, se străduie să procure produse dintre cele mai ieftine (41% – 1996, 44% – 1998 și 45% în 2000); se alimentează foarte prost, nu mănâncă pe săturate (9% – 1996, 8% – 1998, și 11% în 2000) și cealaltă parte, care se alimentează bine, dar delicatose nu-și pot permite (47% – 1996, 44% – 1998 și 41% - 2000); se alimentează destul de bine, își pot permite tot ce doresc (a câte 3% în anii nominalizați). În funcție de locul de trai, datele demonstrează că 39% din familiile de la orașe și 48% din sate se alimentează prost, procurând produse din cele mai ieftine, iar 11% și respectiv 6% în genere nu mănâncă pe săturate.

Nivelul de trai scăzut și sărăcia se reflectă și la analiza itemului ce țin de *îmbrăcămintea* populației. Analiza sociologică pentru aceeași perioadă de referință scoate în evidență faptul că mai mult de jumătate din populație se îmbracă prost, procură de obicei haine dintre cele mai ieftine (32% – 1996, 37% – 1998), se îmbracă foarte prost, sunt nevoiți să poarte hainele timp îndelungat, reparându-le și refăcându-le în permanență (25% – 1996, 19% – 1998), 4 din 5 persoane – se îmbracă bine, dar haine la modă nu-și pot permite să procure (39% – 1996, 41% – 1998). Este de evidențiat faptul, că 30% din orașeni și 43% din săteni din cauza lipsei de bani se îmbracă prost, fiind nevoiți să procure haine din cele vechi, permanent reparându-le. Se îmbracă destul de bine, își permit tot ce doresc (a câte 3% în 1996 și 1998).

Aprecierile făcute de respondenți, în cadrul monitoring-ului sociologic al SISI „Opinia”, realizat pe parcursul anilor de tranziție, privind actuala *avere* din propria casă (evaluate în 1996 și 1998), demonstrează că la circa 60% din gospodării toate lucrurile sunt vechi, uzate, demult trebuiau înnoite (45.0% – 1996 față de 45.4% – 1998), o gospodărie din cinci sau practic 20% astfel de lucruri au puține, toate sunt într-o stare proastă (21.5% – 1996 față de 16.6% – 1998). Și doar o parte nesemnificativă în jurul la 30% din familii au declarat că au toate cele necesare, toate lucrurile sunt în stare bună (31.0% – 1996 față de 36.3% – 1998). Este foarte mic numărul acelor gospodării care au practic totul ce și-ar dori, toate lucrurile sunt noi, contemporane (1.5% – 1996 față de 1.7% – 1998).

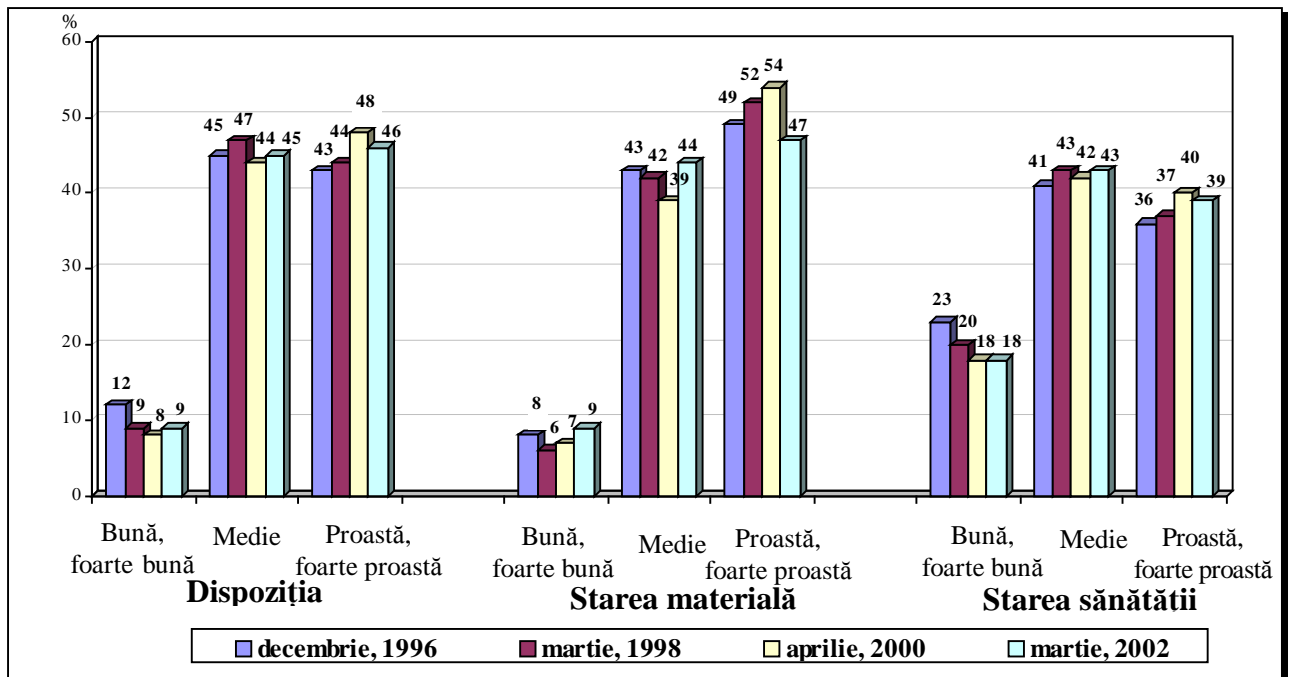
Gradul de mulțumire al populației privind unii indicatori ai calității vieții, %

	Foarte mulțumit	Mai degrabă mulțumit	Total mulțumiți	Mai degrabă nemulțumit	Deloc mulțumit	Total nemulțumiți	Nș/nr
1. Locuința Dvs.	26.0	52.3	78.3	16.6	4.6	21.2	0.5
2. Calitatea apei pe care o consumați	22.3	49.3	71.6	19.6	8.2	27.8	0.6
3. Puritya aerului pe care-l respirați	17.0	51.2	68.2	23.0	6.8	29.8	2.0
4. Clima unde locuiți	22.8	64.4	87.2	8.2	2.4	10.6	2.2
5. Alimentarea cu energie electrică a locuinței Dvs.	33.2	48.7	81.9	14.1	3.6	17.7	0.4
6. Nivelul de securitate în localitatea Dvs.	6.4	31.2	37.6	41.8	15.5	57.3	5.1
7. Circulația transportului public în localitatea Dvs.	14.0	42.6	56.6	22.5	15.8	38.3	5.1
8. Ocupația Dvs. de bază (muncă / învățătura)	10.8	36.4	47.2	24.4	10.7	35.1	17.7
9. Studiile Dvs.	15.8	40.8	56.6	21.4	8.6	30.0	13.4
10. Condițiile Dvs. de muncă, activitate	7.3	29.7	37.0	32.3	12.9	45.2	17.8
11. Venitul Dvs. personal	2.7	14.6	17.3	40.2	38.9	79.1	3.6
12. Situația financiară a familiei Dvs.	2.1	15.5	17.6	40.6	40.6	81.2	1.2
13. În general de viața pe care o duceți Dvs. în prezent	5.3	34.3	39.6	38.5	17.7	56.2	4.2

Sursa: SISI „Opinia”, Proiectul „Condițiile de trai, stilurile de viață și sănătatea”, 2002 (N=2000)

Starea de spirit, temperatura societății pe întreaga perioadă de tranziție este destul de alarmantă. Deja în debutul perioadei de tranziție 1992 (februarie) 74.7% din eșantion își aprecia la moment starea de spirit drept îngrijorătoare. În diagnozele naționale, realizate în cadrul monitoring-ului sociologic al SISI ”Opinia”, fiind evaluate sentimentele cu care respondenții așteaptă rezultatele schimbărilor care se produc în republică, constatăm că în dinamică sentimentele de bucurie sunt trăite doar de un segment neimportant de respondenți, acesta fiind mai semnificativ în 1993 – 3.5% decât în 1997 – 1.9%. În perioada analizată (1993-1997), în jurul de 40% din respondenți nutresc sentimente de speranță, iar de neliniște procentul se cifrează tocmai în jurul la 30. La rândul său sentimentele de teamă, frică variază în perioada de referință de la 10.4% în 1994 la 17.8% în 1997. Și doar un procent constant de respondenți (din pătura asigurată) puțin sunt frământați de aspectul supus testării, acesta variind de la 1.5% în 1994 la 4.7% în 1997.

Dispoziția, starea materială și starea sănătății populației republicii (1996 – 2002)

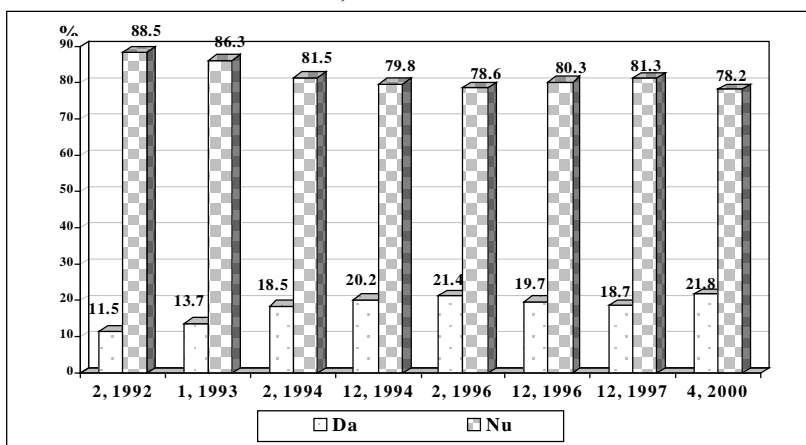

Sursa: SISI „Opinia”, Monitoring-ul sociologic anual „Barometrul societății”

Analiza rezultatelor sociologice în dinamică și prezentate în acest subcompartiment al lucrării reliefează că practic în toată perioada de tranziție în mediul populației predomină sentimentele de obidă privitor la ceea ce se petrece în jur, de frică, oboseală, pierderea încrederii în toți și în toate. În contextul celor analizate se menționează faptul că indicatorul mândria pentru propriul popor cunoaște o diminuare considerabilă de la 26.7% în 1991 la 8.1% în 1997, fapt care confirmă încă o dată că sărăcia a afectat considerabil până și sentimentele cele mai sacre ale unui popor – mândria pentru propria identitate.

Urmare a celor examinate mai sus și stării de spirit din societate este analiza dinamicii încrederii populației în ziua de mâine.

Dvs. aveți încredere în ziua de mâine?

Sursa: SISI „Opinia”, Monitoring-ul sociologic anual „Barometrul societății”

Monitorizarea sociologică pe parcursul anilor de tranziție a acestui important indicator demonstrează că majoritatea sau 80% din concetățeni nu au încredere în ziua de mâine, această pondere fiind practic, dar totuși mai pronunțată la debutul tranziției (circa

90%), în ultimii ani diminuând (sub 80%), fapt ce relevă cu pregnanță procesele respective care s-au produs în societate într-o perioadă sau alta de timp. Sentimentul continuu de neîncredere în ziua de mâine favorizează anomia socială, lipsa unei orientări clare a individului, favorizând atât autodistrugerea personalității, cât și a națiunii în întregime.

4.2. Stilul de viață și orientările valorice: particularități și schimbări. Stilul de viață în interpretarea lucrării date reprezintă o categorie sociologică care relevă nu numai diferențierile, ci și generalizările în modul de viață al oamenilor. Stilul de viață reflectă comportamentul uman pentru o perioadă mai îndelungată, fixând predilecțiile, manierele, deprinderile, în general, felul de a fi al individului uman. Pornind de la complexitatea noțiunilor, care au constituit obiectul de studiu în subcompartimentul dat, ne-am limitat la cele mai relevante manifestări ale stilului de viață în societatea.

Bineînțeles că alimentația este unul din indicatorii importanți care evidențiază particularitățile stilului de viață ale populației. Diminuarea veniturilor în anii tranziției s-a manifestat prin deteriorarea sănătății populației, creșterea morbidității și mortalității, răspândirea maladiilor sociale (tuberculoză), scăderea potențialului de vitalitate a națiunii. Subnutriția și malnutriția în perioada estimată devin elemente specifice ale alimentației majorității populației autohtone.

Rezultatele cercetării „Condițiile de trai, stilurile de viață și sănătatea” (2002, eșantion 2000 persoane) confirmă că rația alimentară zilnică a unui locuitor din Moldova se constituie preponderent din pâine și produse de panificație, legume proaspete, în afară de cartofi – 36.3%, fructe – 33.4%, lapte – 27.5%. Aproape în jumătate decât în cazurile anterioare se estimează consumul zilnic de frișcă, smântână – 16.4%, unt – 15.6%, grăsime de origine animală – 14.9%. Mult mai puțin se consumă cașcaval – 8.6%. Asemenea produse precum carnea și peștele cunosc cel mai inferior nivel de consum: 1.9% și respectiv 0.5%.

Alt indicator studiat în acest subcompartiment este consumul alcoolului. Problemele alcoolismului în Republica Moldova s-au acutizat radical în ultimii ani. Analiza efectuată de către specialiștii Dispensarului Republican de Narcologie denotă agravarea continuă a situației. Baza de date a OMS determină pentru Republica Moldova că în 2001 consumul de alcool pur pe cap de locuitor depășește 10 litri, acesta în 1999 înregistrând 14 litri. Dintre băuturile alcoolice tradiționale în Republica Moldova se consumă *vinul*, fiind preferat de către 96% din numărul consumatorilor de băuturi alcoolice.

Alt indicator relevant al stilului de viață este *fumatul*. În Republica Moldova practică fumatul cu precădere populația urbană. În cadrul studierii frecvenței fumatului la subpopulația masculină în funcție de vârstă s-a constatat o majorare a acestui indice de la 35.1% pentru vârsta de 15-19 ani până la 47.2% pentru persoanele de 30-39 ani. Tabacismul atinge cote maxime la persoanele în vârstă de 20-29 ani și constituie 52.9%. Femeile fumează cu preponderență la vârsta de 15-19 ani (8.2%).

În fond, aproape absoluta majoritate a persoanelor investigate și anume 94.2% conștientizează că fumatul influențează negativ asupra sănătății, iar 91.7% sunt de părerea că prezența în preajmă a fumătorilor dăunează sănătății nefumătorilor, totodată fumatul fiind foarte răspândit în societate motivația căreia, în opinia celor chestionați, este în primul rând stresul, emoțiile, oboseala etc.

Cercetarea demonstrează, că în republică s-a conturat un stil de viață din ce în ce mai sedentar, potrivit căreia 11.9% din angajați la locul de muncă au o sarcină fizică minimă (sunt așezați, asemeni lucrului la oficiu), 44.0% – sarcină fizică nu prea mare (șed și rareori merg), 23.3% – sarcină fizică considerabilă (merg mult sau ridică greutatea); 17.0% – sarcină fizică foarte mare (lucru fizic încordat pe parcursul întregii zile). Studiul dat confirmă că aproximativ 59% din eșantion la locul de muncă au o sarcină fizică minimă sau nu prea mare. După părerea celor intervievați pentru a duce un stil coerent de viață și pentru menținerea sănătății este important să te alimentezi corect – 79.5%, să nu fumezi – 77.2%, să fii activ, să faci regulat exerciții fizice – 66.7%, să eviți chefurile și bețiile – 59.0%, fapt ce nu se prea traduce în viață de zi cu zi a populației.

Un alt aspect ce influențează considerabil stilul de viață în societatea moldovenească este *migrațiunea în masă a populației*. Aproximativ până la un milion de concetățeni au părăsit baștina, țara, angajându-se în câmpul muncii în străinătate, pentru a câștiga o bucată de pâine albă.

Astăzi, conform unor date statistice și sondaje sociologice efectuate, fiecare al treilea dintre moldovenii apți de muncă lucrează peste hotare, peste 90% dintre care sunt clandestini. Potrivit datelor furnizate de Departamentul Migrațiune fluxul migrațional extinzându-se spre Est, în Federația Rusă – 240-270 mii (dintre care în orașul și regiunea Moscova – 220 mii; Sankt-Petersburg și regiunile Tiumen, Oriol, Breansk, ținutul Krasnodar), iar în Vest spre Italia – circa 150 mii (dintre care către data de 10.10.2002, 115 mii de moldoveni au depus actele pentru legalizare, iar în primul trimestru al anului 2003 peste 15 mii dintre aceștia au beneficiat deja de permis de ședere permanentă în această țară). Migrațiunea în masă a populației republicii formează un alt stil specific de viață, lăsându-și amprenta asupra generației prezente și viitoare, totodată afectând modul nostru tradițional de viață, deseori știrbind valorile umane și naționale ale neamului.

Schimbările intervenite în orientările valorice și acțiunile sociale ale indivizilor din spațiul social moldovenesc au fost determinate de importante schimbări în situația socio-economică, politică, culturală din ultimul deceniu. Drept rezultat al acestor perturbări imense se produc considerabile schimbări în spațiul moral-cultural: au loc schimbări în sistemul orientărilor valorice ale persoanei, în bazele motivaționale, unele dominante valorice se schimbă prin altele. Studiile sociologie realizate în anii tranziției atât în Republica Moldova, cât și în alte spații sociale postsocialiste reliefează faptul că sistemul orientărilor valorice se află în proces

de transformare. În condițiile de liberalizare a relațiilor sociale deja s-a încetățenit opinia precum că societatea parcurge o etapă complexă în evoluția sa. În acest context sistemul de valori poate apare ca factor care favorizează și accelerează procesul de dezvoltare socială sau, dimpotrivă, poate deveni o barieră în calea acestei schimbări.

Potrivit investigației sociologice "Condițiile de viață, stilurile de viață și sănătatea" constatăm că în societatea moldovenească deja s-au încetățenit diferite valori democratice precum libertatea confesiei (72.2%), libertatea gândirii (75.1%), dreptul de a călători liber (69.2%), aderarea la orice organizație după propria alegere (64.9%). Totodată, în contextul celor expuse se evidențiază un segment impunător din eșantion care consideră că ei înșiși nu pot influența asupra guvernării țării (81.9%) și a administrației locale (73.1%).

În ce măsură populația unei țări se consideră fericită denotă plinătatea valorilor care se încetățenesc în societate. Potrivit aceluiași studiu doar jumătate din populația republicii (50.7%) se consideră fericită într-o măsură mai mare sau mai mică, cealaltă parte fiind tristă și nefericită. În virtutea vârstei, precum este și firesc, mai fericiți se consideră respondenții cuprinși în limitele de vârstă 30-44 ani (51.6%) și 18-29 ani (51.3%), decât cei între limitele de vârstă 45-59 ani (49.9%) și 60 de ani și mai mult (27.1%). Analizele indicatorului dat scot în evidență o realitate tristă: segmentul de populație 60 ani și mai mult reprezintă ponderea cea mai numeroasă care se consideră mai mult nefericiți (36.6%) și nefericiți (16.0%) decât celelalte categorii de vârstă. Aceste cifre încă o dată reliefează că societatea a uitat de părinții săi bătrâni, lăsându-i în singurătate, lipsindu-i de dreptul la un trai decent și sentimentul de fericire.

Reflectând asupra corelației stil de viață și orientare valorică constatăm că acestea au suportat esențiale modificări, transformându-se ca urmare a schimbărilor intervenite în viața socială a republicii.

4.3. Standarde de viață ale satului moldovenesc. Analiza standardelor de viață a satului moldovenesc demonstrează aceeași consecvență a scăderii indicatorilor calității vieții ca și în întreaga republică. Examinând datele statistice, autorul constată că populația rurală din 1989 (2301,2mii) a scăzut cu 180,9 mii persoane până în anul 2003 (2120,3 mii). Natalitatea în mediul rural din 1985 (22,1) până în 2002 înregistrează o scădere cu 10,3 persoane la 1000 de locuitori. În aceeași perioadă mortalitatea a crescut de la 11,5 respectiv până la 13,5 persoane la 1000 locuitori. Mortalitatea exagerată în mediul rural este determinată, în primul rând, de condițiile mai grele de viață, acest parametru, întrecând considerabil numărul anual al decedaților în mediul urban. În general, indicii socio-demografici din mediul rural au cunoscut considerabile modificări în perioada de tranziție.

Datele statistice, expuse anterior sunt confirmate și îmbogățite sociologic în spațiul rural al republicii cu rezultatele cercetării „Evaluarea impactului social al proiectului conservării solului în Moldova”(2003), realizate de SISI „Opinia” sub patronajul autorului. Potrivit studiului dat componența medie a gospodăriilor rurale investigate sunt alcătuite preponderent din următorul număr de membri: 1 persoană – 7% din gospodarii, 2 persoane – 16%, 3 persoane – 20%, 4 persoane – 30%, 5 persoane – 17%, 6 persoane și mai mult – 9% din gospodării.

Studiul sociologic demonstrează și confirmă datele statisticii de stat privind componența familiei moldovenești. Astfel, dacă în mediu o gospodărie casnică din aria rurală este constituită din 3,6 persoane, atunci în regiunea de Nord a republicii acest indicator este de 3.4 persoane, de Centru 3.7, iar în regiunea de Sud a republicii componența numerică medie a unei familii constituie în mediu 3.8 persoane, inclusiv în UTA Găgăuzia de 3.9 persoane – fenomen demografic specific pentru republică.

Tabloul socio-demografic, obținut în urma cercetării sociologice și expus de autorul tezei, confirmă derularea unor procese negative în satele moldovenești: descreșterea sporului natural, relevant în componența numerică a familiei; amplificarea fluxului populației în căutarea unui loc de muncă, inclusiv peste hotarele țării; îmbătrânirea populației. Practic, astăzi satul moldovenesc, se confruntă cu o emigrație a forței de muncă și cu un șomaj structural, tipic țărilor subdezvoltate, când economia nu este în stare să creeze suficiente locuri de muncă.

Studiul sociologic asupra populației rurale vine să confirme faptul că cei mai mulți membri ai gospodăriilor casnice (37%) sunt angajați în sectorul agricol din comuna natală, 3% activează în sectorul agrar al republicii din altă localitate, fiecare al treilea membru al gospodăriei sau 34% este angajat în sectorul de stat din localitate, 16% din membrii familiilor investigate sunt temporar neangajați în câmpul muncii sau practică lucrul sezonier, 14% sunt angajați în sectorul privat din localitate, iar alți 14% din membrii familiilor investigate lucrează peste hotarele Moldovei (Rusia, Italia, Portugalia, Iugoslavia); 6% din membrii familiilor investigate sunt la studii, iar fiecare a patra persoană (24%) este pensionată.

În rezultatul analizei standardului de viață al statului moldovenesc, autorul stabilește că cel mai substanțial venit lunar îl au gospodăriile casnice unde cineva dintre membrii acesteia sunt plecați peste hotarele țării – 2872 lei (198.2\$ SUA), veniturile lunare a celorlalți membri ai gospodăriilor casnice oscilează în intervalul de 250 - 430 lei (17.3 - 29.7\$ SUA), inclusiv a celor angajați în sectorul agricol 300-350 lei (20.7 - 21.2\$ SUA), diferite tipuri de întreprinderi și organizații 400-430 lei (27.6 – 29.7\$ SUA). Cel mai mic venit lunar îl înregistrează pensionarii 240lei (16.6\$ SUA).

Pentru relevarea impactului tranziției asupra satului moldovenesc, prin intermediul aplicării metodelor și tehnicilor sociologice a fost supusă investigației dinamica cheltuielilor permanente și temporare ale gospodăriilor casnice atât pentru întreținerea gospodăriei, cât și a familiei. Pornind de la acest considerent, în cadrul cercetării cheltuielile gospodăriei casnice au fost divizate în două tipuri: *cheltuieli permanente pentru hrană și întreținerea gospodăriei (media lunară)*; *cheltuieli temporare (media anuală)* și prezentate atât la nivelul spațiului rural republican, cât

și regional – oglindind un tablou destul de trist al standardului de viață al satului moldovenesc în perioada de tranziție.

În succesiunea logică a examinării standardului de viață în acest subcompartiment este supusă analizei infrastructura socială de la sate, care se caracterizează printr-un declin substanțial – fapt ce provoacă foarte mari dificultăți populației rurale în satisfacerea celor mai elemente necesități vitale.

Pornind de la situația creată, autorul înaintează organelor de resort ale țării propunerea de a iniția un program urgent de dezvoltare socială a statului moldovenesc, venind totodată cu recomandări concrete în acest plan.

CAPITOLUL V. CONSECINȚELE SOCIALE ALE REFORMELOR ASUPRA STANDARDELOR MOLDOVENEȘTI DE VIAȚĂ

5.1. Stratificarea populației după nivelul de trai și dimensiuni ale sărăciei.

Tranziția la economia de piață în Republica Moldova a condiționat mari dezechilibre economice, ce persistă deja mai mult de zece ani în economia țării, însoțite de un declin economic de mare amploare. Aceste procese au determinat modificări substanțiale în structura veniturilor populației ce au dus inevitabil la o explozie masivă a sărăciei, care potrivit statisticii constituie circa 60 – 70%, iar studiilor sociologice, privind evaluarea acestui flagel prin metoda autoaprecierii populației – 75-80%. Astfel, pauperizarea populației este cel mai grav flagel social care însoțește tranziția la economia de piață și a devenit una din problemele primordiale cu care se confruntă republica noastră în ultimul deceniu. Dacă în primii ani ai tranziției sărăcia părea a reprezenta mai degrabă un cost social inevitabil al tranziției și era considerată doar un fenomen temporar, în prezent se bate alarma că sărăcia se transformă într-un fenomen cronic, care necesită măsuri urgente de combatere și lichidare a ei.

Mai mult ca atât, subliniază autorul, sărăcia materială a populației (veniturile în raport cu necesitățile vitale) provoacă tot mai mult sărăcia fizică și spirituală, are un impact imprevizibil pentru valorile tradiționale moldovenești, viitorul vieții noastre în general. Atenuând sărăcia vor fi lichidate și alte anomalii sociale, apărute în societatea noastră în perioada de tranziție.

Potrivit ultimelor cercetări de evaluare a sărăciei, în perioada de tranziție în categoria săracilor au nimerit nu numai grupurile social-vulnerabile (cum ar fi persoanele rămase în afara câmpului de angajare a forței de muncă, persoanele neangajate sau cele angajate parțial), ci și o mare parte din persoanele ocupate în sfera bugetară, unde salariile sunt extrem de mici, încât nu le pot asigura un trai decent. În categoriile vulnerabile se află și persoane cu nivel înalt de studii (riscul sărăciei este înalt pentru toate grupurile indiferent de studii), capabili de muncă și cu o stare bună a sănătății, precum și persoane care dispun de bunuri de folosință îndelungată, ceea ce îi poate ajuta să atenueze efectele sociale negative asupra venitului gospodăriei. Angajații din sectorul agrar sunt supuși unui risc mai mare, iar cele mai numeroase persoane aflate în sărăcie extremă sunt cei ocupați în agricultură și silvicultură.

Deși sărăcia ca fenomen social acut se manifestă în Republica Moldova încă în anii 1993-1994, perioada hiperinflației și reducerii dramatice a producției, cu regret ea devine o preocupare a Guvernului Republicii Moldova numai după anul 1997, începând cu reconstrucția infrastructurii informaționale, susținută financiar de PNUD și Banca Mondială în ce privește măsurarea sărăciei și analiza situației săracilor (în special, Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC) și, recent, Proiectul PNUD pentru dezvoltarea capacităților de monitorizare a sărăciei și evaluării a politicii privind sărăcia).

Un prim rezultat al abordării întregii problematice social-economice a fenomenului sărăcie este realizat în cadrul documentului guvernamental „Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (2004-2006), fiind unul dintre primele acte guvernamentale care pornește de la înțelegerea faptului că sărăcia, inechitatea, înstrăinarea socială nu vor dispărea de la sine nici în condițiile unei creșteri economice susținute.

Sărăcia este o stare care se caracterizează prin lipsa de acces la bunurile materiale, sociale și morale, existente în societatea dată la un anumit moment și în baza cărora se formează sentimentele de inechitate socială, tensiune socială, disconfort social. În acest context sărăcia trebuie percepută nu numai ca o categorie economică, dar și socio-psihologică. Studiile sociologice și statistice autohtone raportează factorii tipici, care determină riscul de a nimeri în categoria celor săraci, la nivelul jos al veniturilor și a asigurării materiale (a te naște „sărac”), nivelul jos de calificare și instruire, sănătate precară, numărul de membri în familie, șomajul, particularitățile individuale legate de modul de viață, orientările valorice, stilul de viață etc.

Starea de sărăcie formează în societatea moldovenească situația de excluziune socială. Grupurile sărace ale populației mai mult decât altele sunt private de a beneficia de dreptul la studii, deservire medicală, loc de muncă etc. În același timp, imposibilitatea de a beneficia de drepturile sociale de bază conduce această categorie a societății spre refuzul de a respecta normele și regulile sociale general acceptate în societate.

5.2. Piața muncii, fenomenul șomajului și a migrațiunii. Un indicator cheie al calității vieții omului este posibilitatea fiecăruia de a-și făuri bunăstarea prin muncă, obținând un venit ce i-ar asigura un nivel decent de trai. Anume munca este o componentă vitală care condiționează asigurarea vieții materiale, spirituale și fizice, bunăstarea și automanifestarea individului.

Odată cu tranziția la economia de piață, reformele structurale și privatizarea în masă a întreprinderilor și organizațiilor, sectorului agricol și instituțiilor de menire socială, falimentul întreprinderilor și lichidarea multora din ele, disponibilizarea a sute de mii de angajați și „aruncarea” acestora în stradă, în țara noastră a apărut fenomenul șomajului și a migrațiunii.

Conform datelor Anchetei Forței de Muncă a DSS, populația economic activă a Republicii Moldova s-a redus de la 1809 mii persoane în anul 1998 la 1617 mii în anul 2001, diminuând cu circa 8% în anul 2003, constituind circa 1 mil.528 mii persoane.

Șomajul a început să fie înregistrat oficial începând cu anul 1991 de către oficiile forței de muncă (OFM). Cel mai mare număr al șomerilor a fost înregistrat la începutul anului 2000 și constituia 34.9 mii persoane. La începutul anului 2003 numărul șomerilor se cifrau la 24.mii șomeri, din ei 51.1% constituiau femeile.

Neoficial numărul șomerilor este mult mai mare, deoarece majoritatea persoanelor fără de serviciu nu se înregistrează la OFM. Astfel, potrivit studiului Biroului Internațional al Muncii (BIM), în anul 2002 în Moldova numărul șomerilor a constituit 110 mii persoane, iar rata șomajului a înregistrat 6.8%, cu 5.7% mai mult decât în anul 1999 și cu 0.5% mai puțin decât în 2001 (la bărbați - 8.1%, la femei - 5.5%). Șomajul afectează într-o proporție mai mare bărbații - 58.6% și persoanele cu domiciliul în mediul urban - 74.2%. În funcție de nivelul de instruire, cea mai mare pondere o au șomerii cu studii medii de specialitate (32.4%), fiind urmați de cei cu studii medii generale (21.9%), 16.3% - posedă studii superioare de scurtă durată, 15.8% - studii medii incomplete, 12.0% - studii superioare, restul 1.6% - studii primare sau sunt fără studii.

Șomajul și sărăcia, foametea și mizeria au provocat *exodul masiv* din țară a cetățenilor republicii peste hotarele țării în căutarea unui loc de muncă și unei surse de existență, au impus părinții și copiii să-și părăsească casele și meleagurile, această cifră ajungând sub 1 mln. de cetățeni. Aceste peregrinări se soldează deseori cu fenomene anomice, afectând stilul de viață, identitatea națională. În lucrare, prin cifre și exemple concrete se demonstrează impactul acestui flagel, consecințele, problemele și urmările migrațiunii atât pentru economia țării, cât și pentru dezvoltarea multilaterală ulterioară a societății.

Totodată, în subcompartimentul dat autorul vine cu propuneri concrete în vederea stopării fenomenului șomajului și a migrațiunii, elaborează recomandări concrete în acest plan.

5.3. Probleme educaționale și de autoafirmare a tinerei generații.

Schimbările intervenite în situația social-economică din republică în anii de tranziție a afectat toate categoriile sociale, însă principalii suferinzi ai tranziției sunt copiii și tinerii. Tinerii reprezintă peste un sfert din populația Republicii Moldova. Actualmente, unul din șase locuitori ai Moldovei are vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani. Dacă se iau în calcul și adolescenții între vârstele 10-14 ani, numărul tinerilor este de peste un milion.

Tinerii, în societatea moldovenească, se confruntă cu tot mai multe riscuri în domeniul sănătății, educației și protecției sociale. Schimbările și deficiențele asociate cu tranziția au avut un impact deosebit de mare asupra tinerilor, afectând tendințele lor de autoafirmare și automanifestare, știrbind din posibilitățile atingerii scopurilor în viață și creării condițiilor pentru un trai decent. Tinerii astăzi reprezintă segmentul social care suferă de un nivel egal sau mai ridicat al sărăciei, șomajului și migrației decât restul populației. Acestea determinând creșterea incidenței de mare risc, iar violența, delicvența, consumul de droguri și infecțiile cu HIV au devenit mai frecvente în mediul acestui segment social.

Schimbările intervenite în economie și viața socială au afectat tinerii în cel mai direct mod. Conform datelor Barometrului de Opinie, 2002 al Institutului de Politici Publice a patra parte dintre tinerii cu vârstele cuprinse între 18-28 ani apreciază că veniturile actuale ale familiei proprii nu le ajung nici pentru strictul necesar, 37% - le ajung numai pentru strictul necesar. Doar 27% au apreciat că veniturile actuale ale propriei familii le ajung pentru un trai decent, dar nu-și pot permite cumpărarea unor bunuri mai scumpe, alții 10% reușesc să cumpere bunuri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii. Și numai 1% reușesc să aibă tot ce le trebuie, fără să se limiteze la ceva.

Unei părți considerabile din populația tânără în prezent le produce temeri sărăcia (51%), viitorul copiilor (48%) și șomajul (39%). Rata șomajului în mediul tinerilor cunoaște o ascensiune considerabilă. Rata oficială a șomajului în rândul tinerilor cu vârste cuprinse între 15-24 de ani este de 18.3%, valoare dublă față de șomajul în rândul populației totale. În 1998, această grupă de vârstă a reprezentat aproape o treime din numărul total al șomerilor, iar în 2002 acest indice cunoaște o ascensiune de până la 48.3 %. Flexibilitatea și mobilitatea tinerilor s-a dovedit a fi un avantaj pe noua piață a muncii, mai ales în cazul absolvenților instituțiilor de învățământ superior și al celor angajați în industria de servicii. La începutul anului 2003 din numărul total de șomeri înregistrați la oficiile forței de muncă (24019) 538 erau absolvenți ai instituțiilor de învățământ universitar. În general, locurile de muncă au devenit mai puțin sigure, iar grupuri mari de tineri sunt expuși pericolului de a fi excluși de pe piața forței de muncă.

În mediul tinerilor persistă o orientare evidentă de a părăsi țara, confirmându-se prin rezultatele studiilor sociologice, întreprinse în țară de diferite instituții. Astfel practic unu din patru tineri cu vârsta cuprinsă între 18-29 de ani dacă ar avea o șansă reală de a pleca din Moldova ar părăsi-o pentru totdeauna, circa 2/3 - ar pleca temporar și doar 10-15% - nu ar pleca.

Conform monitorizării sociologice, realizate de autorul lucrării în 2002, tineretul este mai puțin activ în viața politică și socială a republicii. Din categoria nominalizată de respondenți 82.8% nu fac parte nici dintr-un partid, organizație, asociație fiind mai reprezentativă ponderea tineretului doar în rândul sindicatului (7.1%) și a organizațiilor religioase (4.2%), cu mult mai puțini în asociațiile pentru tineret și organizațiile neguvernamentale (3.3%). În alte categorii de organizații ponderea de participare se situează sub 1%. Acest fapt demonstrează elocvent gradul de inactivism social, politic, cultural al tineretului, de altfel specific și întregii populații a republicii.

Reflectând situația generației postsovietice din Moldova, autorul constată că 82.5% din tineri au declarat că astăzi ei sunt liberi la opinie, 77.8% – pot să călătorească liber, 73.9% – au dreptul să împărtășească orice religie

Datele sociologice elocvent demonstrează problemele stringente, cu care se confruntă tineretul și care urmează să fie soluționate. Astfel, investindu-se în tânăra generație, țara contribuie la durabilitatea viitoarei societăți care trebuie să fie mai bună, mai prosperă, cu o calitate a vieții mult mai bună comparativ cu cea pe care o trăim astăzi.

III. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Conceptul *calitatea vieții* constituie suportul reprezentărilor moderne despre dezvoltarea economică și socială a oricărei societăți, devenind un instrument teoretic și practic în evaluarea bunăstării populației. În mediul științific contemporan *calitatea vieții* se prezintă drept un concept atât sociologic, cât și economic.

Din punct de vedere al științei economice calitatea vieții este un element important, transformând „economia pentru om”. De pe pozițiile științei sociologice conceptul calitatea vieții înglobează standardul social – economic al necesităților și posibilităților, a condițiilor de viață, confortului social și nivelului de trai, al modului și stilului de viață, a orientărilor valorice și fericirii în ansamblu.

În contextul lumii moderne monitorizările permanente ale indicatorilor calității vieții devin tot mai mult un suport informativ pentru dirijarea societății la toate nivelele. Calitatea vieții se prezintă drept unul dintre indicatorii principali privind eficacitatea guvernării și necesitatea corectării cursului de dezvoltare socio-economică și prosperare a oricărei societăți.

Calitatea vieții populației oricărei societăți, viața de zi cu zi a cetățenilor este în strânsă corelație și influențată în mod direct de schimbările și procesele sociale care derulează, reprezentând gradul de dezvoltare al acesteia, specificul economic, politic, social și cultural al țării. În anii de transformare a societății, calitatea vieții populației țării noastre, comparativ cu perioada anterioară tranziției, a diminuat considerabil, absoluta majoritate a componentelor ei fiind în ascensiune dramatică – urmare a eșecurilor reformelor și altor procese și transformări sociale contradictorii, produse în această perioadă de timp în republică, impactul social al cărora va avea, în opinia autorului, efecte negative încă de lungă durată asupra calității vieții oamenilor.

Efectul cumulativ al costurilor sociale ale tranziției pentru Republica Moldova își găsește reflectarea în Indicele Dezvoltării Umane (IDU), calculat de ONU, care a coborât de la 0,757 la 0,700 în anii 2000. Și dacă în 1994, potrivit rating-ului ONU după acest indicator, Moldova se plasa pe locul 75 în lume, atunci deja în 1997 republica noastră a coborât pe locul 110, în 2000 plasându-se pe locul 102. În pofida ameliorării neesențiale a IDU în ultimii ani, Republica Moldova – țară europeană – continuă să rămână în grupul statelor cu „nivel mediu al dezvoltării umane”, fiind învecinată de Albania, Tunisia, Indonezia, El Salvador și alte țări în curs de dezvoltare.

Declinul din economie în primii zece ani ai tranziției, mersul reformelor, decepția și disperarea majorității populației în reforme și realitatea socială au redus brusc baza socială pentru *susținerea tranziției*. O dovadă elocventă în acest plan sivesc numeroasele sondaje sociologice, întreprinse permanent de către diferite instituții, inclusiv coordonate și de către autorul tezei, pe parcursul anilor '90 în Moldova, care denotă că nu mai mult de 8-10% din populație aprecia pozitiv atât rezultatele reformelor, cât și situația social-economică din țară.

Astăzi *peisajul moldovenesc al tranziției* reprezintă întreprinderi distruse și stagnante, infrastructura socială degradată, zeci de mii de hectare de pământuri

neprelucrate. Cele mai fertile soluri din Europa ani în șir rămân pârloagă – consecințe ale programului „Pământ” și a împrumutării nechibzuite a țăranilor. Această resursă naturală rămâne nevalorificată, suportând urmările pripite ale reformelor.

Republica Moldova comparativ cu perioada precedentă tranziției a suferit pierderi enorme la *suprafețele de vii* (cu 100 mii ha). Ramura vitico-vinicolă strategică pentru țară a suferit o degradare distrugătoare. O altă ramură degradată, dar odinioară profitabilă pentru țară a fost *tutunăritul*, suprafețele acestei culturi micșorându-se de la 60 mii ha în 1991 până la 10 mii în prezent. A fost distrusă încă o ramură profitabilă pentru țară – cea de produse *oleaginoase*. Schimbări dramatice a suferit altă ramură – *vităritul*, numărul de vite mari cornute micșorându-se de la 1.080 mii în 1991 până la 330 mii în prezent.

În perioada de până la tranziție după mulți indicatori de bază ai nivelului de trai al populației, republica întrecea chiar și vecinii săi – România. Astfel, potrivit statisticii din 1990 Moldova producea pe cap de locuitor 49 kg de zahăr, comparativ cu 27 kg în România, fructe – respectiv 79 și 60 kg, lapte – 310 litri comparativ cu 140 litri în România, pâine 171 și respectiv 158 kg. Chiar și înzestrarea gospodăriilor din Moldova cu unele bunuri materiale în anii precedenți reformelor era mai majoră ca în România: televizoare la 1000 locuitori – 286: 192, mașini de spălat – 241:149, aspiratoare – 137:77.

Comparând situația de până în anii '90 cu cea de acum, autorul consideră că *procedura de copiere* a metodelor reformatoare de la o țară la alta cu ignorarea potențialului, specificului, istoricului, conștiinței și culturii naționale a fiecărei societăți în parte a fost pur și simplu o *absurditate*. La rândul său a proceda la o tranziție accelerată *fără o pregătire* vastă a statului și societății în întregime pentru aceasta, la trecerea galopantă de la socialism la capitalism în țările care anterior au fost educate conform altor principii economice, distribuirii muncii și bunurilor materiale – înseamnă o *absurditate dublă*.

După zece ani de confruntări politice, sociale și economice, de experiențe și eșecuri în domeniul reformelor, abia *începând cu anul 2000* Moldova a fost capabilă să *stopeze declinul* producției și să înregistreze treptat unele progrese în relansarea economiei. Totodată, PIB-ul anului 2003 a atins doar nivelul celui din 1994 și doar 40% din volumul PIB-ului înregistrat în anul 1990. În cazul în care acest ritm se va menține (când Guvernul prognozează pentru următorii ani o rată de creștere anuală de 10%), țara noastră va avea nevoie încă de circa 10 ani pentru a atinge nivelul anterior... În pofida unor mici lăstari ai economiei de piață și eforturi evidente în relansarea economiei naționale din ultimii ani, țara noastră rămâne încă pe mult timp prizonierul tranziției, care în decursul „aflării” ei în Moldova, a lăsat amprente destul de îngrozitoare și impact foarte negativ pentru dezvoltarea social-economică ulterioară a republicii noastre, prosperarea, bunăstarea țării și a poporului.

Transformările din societate cu impact negativ asupra economiei naționale în decursul întregii perioade de tranziție, în mod direct s-au răsfrâns asupra vieții cotidiene a populației, afectând dureros practic toate componentele nivelului de trai și calității vieții în ansamblu.

Evoluția principalilor indicatori ai calității vieții în perioada de tranziție
(sinteză medie, anii 1991-2002, %)

Indicatori	1991-2002
Starea materială a familiei comparativ cu anul precedent	
- a devenit mai bună	10.5
- a rămas aceeași	28.7
- a devenit mai proastă	59.9
Starea materială la moment	
- bună / foarte bună	7.5
- medie	42.0
- proastă / foarte proastă	50.5
Starea materială actuală comparativ cu cea de până la proclamarea independenței	
- mult / ceva mai bună acum	7.3
- la fel	10.7
- mult / ceva mai proastă acum	79.6
Veniturile familiei în raport cu necesitățile	
- nu ne ajung nici pentru strictul necesar	26.1
- ne ajung doar pentru strictul necesar, cu restricții în alte domenii	61.8
- ne ajung pentru un trai decent, dar nu ne permitem cumpărarea unor bunuri mai scumpe	9.1
- reușim să avem tot ce ne dorim, fără a ne limita la ceva	1.9
Starea averii din gospodăria casnică	
- toate bunurile sunt noi, moderne, în stare foarte bună / toate bunurile sunt în stare bună	35.3
- toate bunurile sunt vechi, uzate, într-o stare proastă / toate bunurile sunt într-o stare foarte proastă	64.3
Îmbrăcămintea populației	
- ne îmbrăcăm destul de bine, ne permitem tot ce ne dorim / ne îmbrăcăm bine, dar haine la modă nu ne putem permite	42.6
- ne îmbrăcăm prost, procurăm de obicei haine dintre cele mai ieftine / ne îmbrăcăm foarte prost, suntem nevoiți să purtăm hainele timp îndelungat, reparându-le și refăcându-le în permanență	57.4
Alimentația populației	
- ne alimentăm destul de bine / ne alimentăm bine, dar delicatose nu ne putem permite	46.4
- ne alimentăm prost, ne străduim să procurăm produse dintre cele mai ieftine / ne alimentăm foarte prost, nu mâncăm pe săturate	53.6
Sănătatea populației	
- bună / foarte bună	19.8
- medie	42.2
- proastă / foarte proastă	38.0
Dispoziția populației	
- bună / foarte bună	9.5
- medie	45.2
- proastă / foarte proastă	45.3
Stratificarea populației după nivelul de trai (autoapreciere)	
- asigurați	10.6
- neasigurați	58.7
- la limita supraviețuirii	29.1
Gradul de mulțumire de felul în care trăiesc	
- mulțumit / foarte mulțumit	52.2
- și da și nu	43.1
- deloc nu-s mulțumit / nu sunt mulțumit	4.7
Încrederea populației în ziua de mâine	
- au încredere	19.2
- nu au încredere	80.8

Sursa: SISI „Opinia”, Monitoring-ul anual „Barometrul societății” (1991-2002; N = 1200 - 2000)

* Diferența (până la 100%) – nș / nr

Reformele economice au provocat extinderea șomajului direct și latent, restanțe salariale, au erodat considerabil veniturile reale ale populației. Ca urmare a sporit sărăcia, ceea ce a condus la aprofundarea inegalității sociale. Comparativ cu anul 1991, coeficientul Gini a sporit în perioada de tranziție de 1,7 ori, apropiindu-se amenințător de pragul critic 0,8 (spre comparație: în țările din Occident el constituie 0,35; în Polonia, Cehia și Ungaria - 0,43, România - 0,28).

O realitate tristă pentru țară a devenit subalimentația, care este caracteristică astăzi nu numai persoanelor cu venituri mici, dar și lucrătorilor cu venituri mijlocii din sfera bugetară, deci pentru majoritatea populației. Valoarea medie nutritivă a alimentației zilnice în 2002 a fost estimată la 1976 kkal pe persoană, acest indicator coborându-se sub pragul caloric de 2100 kkal pe zi, calculat de FAO. În acest context putem conchide că subnutriția ia amploare în Moldova, intensificând extinderea insecurității alimentare. Astfel, potrivit rezultatelor obținute de autor astăzi 11% din populație se alimentează foarte prost, nu mănâncă pe săturate, alte 45% alimentându-se prost, procurând produse alimentare din cele mai ieftine.

Efectul implicit al reformelor s-a făcut simțit asupra parametrilor demografici și stării sănătății publice. Comparativ cu anul 1990 numărul populației țării a scăzut cu circa 4%, Republica Moldova având una din cele mai joase speranțe de viață din Europa - 68,2 ani; mortalitatea infantilă depășește media europeană de 3 ori, iar mortalitatea maternă - de 4 ori. Comparativ cu anul 1990 mortalitatea generală a populației a sporit cu 15%, în timp ce natalitatea s-a micșorat cu 38%. Începând cu anul 1998 pentru prima dată în republică s-a înregistrat și continuă să se mențină și mai pronunțat o depășire a ratei mortalității față de rata natalității, provocând fenomenul depopulării și îmbătrânirii populației republicii. Potrivit studiilor în repetare, prezentate de autor, doar 20-25% din populație își autoapreciază starea de sănătate cu calificativele „bună/foarte bună”, pe când 35-40% suferă de diferite boli, altă parte considerabilă (35-45%) din populație starea sănătății și-o consideră medie.

Scăderea producției și reformarea structurii economice, sărăcia nemaipomenită (potrivit studiilor sociologice circa 75% pe parcursul perioadei de tranziție), șomajul în masă și exodul masiv din țară (600-800 mii în ultimii 4-5 ani sau 30-40% din populația economic activă), inechitatea și insecuritatea personală sunt secundate de schimbările respective a indicatorilor calității vieții (stil, mod, standard de viață) și a stării factorului uman, degradarea muncii și altor valori principale de existență și supraviețuire. Este pereclitată legătura între muncă, calificarea acesteia și importanța ei socială, pe de o parte, și existența locurilor de muncă, mărimea retribuției muncii, nivelul de bunăstare și statutul social al individului, pe de altă parte. Situația nevaforabilă din țară în acest plan s-a soldat cu creșterea tensiunii sociale, nevalorificarea factorului uman al societății și, în genere, cu erodarea și degradarea valorilor general umane și naționale.

Dinamica opiniei publice, cercetată în dinamică de către autorul lucrării, începând cu anul 1991, demonstrează existența și menținerea permanentă în societate a unei stări de spirit destul de încordate și protest social, provocate de consecințele

reformelor și situația economică a țării, de nivelul foarte scăzut de trai al populației și neîncrederea ei în ziua de mâine.

Diagnoza sociologică a indicatorilor calității vieții, realizată de către autorul tezei, arată că în perioada de reforme are loc diminuarea calitativă a vieții populației. În primul rând, se derulează procesul de adaptare al populației la noile condiții de viață și sărăcie, care s-au creat în rezultatul schimbărilor sociale și economice. Într-al doilea rând, acesta se desfășoară pe fonul lipsei de finanțare a programelor sociale și de investiții în capitalul uman. Și în cel de-al treilea rând, într-o economie de inflație și sărăcie comportamentul economic al populației nu este stabil ca rezultat al instabilității nivelului de venituri, impreviziunii proceselor inflaționiste.

Este rațional ca politica socio-economică a republicii să prevadă noi posibilități de dezvoltare a tuturor ramurilor prioritare ale economiei naționale a republicii, reconstrucția și adaptarea acestora la condițiile perioadei de tranziție. Una dintre direcțiile strategice trebuie să devină asigurarea condițiilor pentru majorarea veniturilor, creșterii tuturor indicatorilor calității vieții, transformând țara noastră într-un stat al bunăstării.

Aceste și alte concluzii mai detaliate sunt elucidate în teză, potrivit logicii problemelor cercetate, în capitolele și subcapitolele tematice.

Pornind de la problemele studiate și rezultatele cercetărilor sociologice, întreprinse pe parcursul întregii perioade de tranziție (inclusiv în repetare), **autorul** în scopul ameliorării calității vieții populației republicii **propune** următoarele **recomandări**:

∅ Țara noastră, cu oameni harnici, cumsecade și blajini la suflet nu merită și nu trebuie să-și permită de a mai trăi pe viitor în declin social și economic, în datorii enorme, în mizerie și sărăcie, degradarea valorilor și calităților general umane și naționale. Cu atât mai mult, cu un popor flămând, sărac, dezbrăcat, desculț, bolnav, dispersat prin întreaga lume pentru a-și câștiga o bucată de pâine albă, este practic imposibil de a construi o societate durabilă, sănătoasă, civilizată, capabilă de a rezista competențelor concurențiale din lumea modernă în diferite domenii ale vieții sociale.

∅ *Doar relansarea și creșterea economiei* pot și vor influența dezvoltarea societății, sporirea *bunăstării* țării și a poporului, ameliorarea și revigorarea calității vieții în ansamblu. În acest context considerăm că în societate trebuie lansată și implementată în viață *ideea* consolidării statului și societății, creșterii bunăstării prin *muncă*. Îmbunătățirea nivelului de trai și prosperarea multilaterală a țării, în general, și a populației, în particular, poate fi dobândită doar prin muncă asiduă și cinstită. Având un capital uman cu cele mai bune calități și valori spirituale, dispunând de rezerve și posibilități reale întru relansarea și creșterea economiei țării este necesar să utilizăm din plin aceste resurse, făurindu-ne singuri propria viață decentă.

∅ În scopul renașterii economiei țării și creșterii bunăstării poporului ar fi binevenită *revizuirea și analiza infrastructurii economice, eficiența multor întreprinderi, reprofilarea lor în condiții de concurență, posibilităților și necesităților*

republicii, atragerea mai activă a investițiilor străine, plasarea în câmpul muncii și remunerarea *adecvată* și *echitabilă* a angajaților, inclusiv a intelectualității și tinerilor specialiști.

Ø Relansarea sectorului real în ultimii 3 ani a început să dea roadă, producția industrială fiind în creștere anuală cu 10-18%, însă această relansare economică la moment fiind cu circa 40% mai inferioară celei de la startul tranziției. Economia țării și însăși societatea ar prospera mult mai repede dacă concetățenii noștri, plecați de nevoie peste hotare (în mediu circa 800 mii) ar fi lucrat acasă, pentru ei și pentru țară și nu în Rusia, Portugalia, Grecia, Germania ș.a. contribuind la prosperarea și mărirea economiei unor țări și așa mai avansate de 10-15 ori ca a Moldovei. Problemele *sărăciei*, *șomajului*, *migrațiunii* ar putea fi atenuate prin implementarea unui Program special de stat, axat pe angajarea tineretului în câmpul muncii și crearea diferitor posibilități facilitare de afirmare în viață. Asigurarea *volumului de lucru* pentru toți cetățenii țării ar contribui la stoparea declinului economic și creșterea substanțială a economiei naționale (evident, creșterea PIB-ului) și prosperarea fiecărui.

Ø Vectorul politicii externe a republicii noastre este *integrarea europeană*. Pentru integrarea în comunitatea europeană cel puțin urmează să depășim, spre exemplu, India cu 2.000\$ SUA pe cap de locuitor, nemaivorbind să ne apropiem de o altă țară europeană, neîndepărtată de noi după distanță și cultură, precum ar fi Slovenia cu 10.000\$ SUA pe cap de locuitor, comparativ cu Republica Moldova cu 500\$ SUA. În acest context, pentru a depăși criza din economie avem nevoie de o *creștere* anuală a PIB nu de 5-7%, ci *minimum de 15-20%*, numai astfel vom putea atinge peste vreo 5-7 ani indicatorii economici ai anului 1990, și doar atunci vom da curs sigur prosperării cu adevărat a societății.

Ø La reabilitarea și sporirea activității întreprinderilor și organizațiilor, în opinia autorului, este necesară direcționarea sistemului bancar spre îndeplinirea programelor de stat întru redresarea și creșterea economiei, implicarea lor în sprijinirea și finanțarea facilitară a diferitor întreprinderi și organizații, ramuri în întregime.

Ø Având în vedere că peste trei pătrimi din populație consideră că legile practic nu funcționează este rațional de a asigura un control mai riguros din partea Parlamentului și altor organe de resort privind îndeplinirea legilor, de a adopta măsuri drastice împotriva derogărilor de la legislație.

Ø Protecția *consumatorilor*, deși a fost adoptată Legea respectivă de către Parlament, practic nu funcționează. Populația se plânge pe fărâdelegile comise în falsificarea mărfurilor, medicamentelor, băuturilor alcoolice, nerespectarea cerințelor la prestarea serviciilor etc. Ținând cont că majoritatea instituțiilor și cetățenilor sunt îngrijorați de activitatea intermediarilor, în deosebi în economia tenebră, care strangulează activitatea producătorilor autohtoni, ar fi rațional ca Guvernul să asigure măsuri concrete în protecția agenților economici locali, stimularea inițiativei acestora în direcția sporirii volumului producției și serviciilor sociale, creării locurilor de muncă.

Ø Este necesar ca organele administrării publice locale să-și intensifice activitatea în vederea ameliorării economiei și sferei sociale în teritoriu, asigurării controlului asupra îngrijirii și utilizării raționale a pământului, tehnicii, utilajului, potențialului uman întru creșterea producției și prestării serviciilor sociale, îmbunătățirea nivelului de trai și calității vieții cetățenilor. În acest context ar fi rațional de a implementa în țară *pașaportul* social al tuturor localităților orășenești și rurale pentru fixarea realizărilor obținute în toate domeniile vieții economice, sociale și culturale, evaluând în permanență dinamica schimbărilor în acest plan din localitățile republicii.

Ø Realitatea tristă de astăzi dictează măsuri urgente și concrete privind ameliorarea calității vieții în plan regional și local, și, îndeosebi la nivelul comunităților urbane mici și mijlocii, *satelor moldovenești în ansamblu*. Pornind de la degradarea nemaipomenită a sferei și infrastructurii sociale din localități și, în deosebi, în cele rurale ar fi binevenită *revenirea* la astfel de Instituții importante de odinioară precum *Cooperativele de Consum, Asociațiile de Colectare a Materiei Prime de la sate, Ministerul (Departamentul) de Deservire Socială* – fapt ce ar ameliora confortul, condițiile de viață și satisfacerea necesităților vitale ale populației, totodată ar deschide zeci de mii de locuri de muncă.

Ø În pofida greutăților noastre de azi, totuși *viața merge înainte*. Neamul nostru în afară de tranziție în istoria sa a mai trecut și prin alte grele încercări, totodată chiar și în acele clipe a păstrat și îmbogățit valorile, tradițiile și obiceiurile naționale. Întru stoparea degradării și știrbirii acestora, revigorării activității de culturalizare ar fi rezonabilă *revenirea* la *Complexele Cultural - Sportive* de odinioară, care, fiind consolidate (căminele culturale, organizațiile sportive, bibliotecile etc.) ar putea, prin intermediul primăriilor, contribui la crearea condițiilor de odihnă și agrement pentru populație, descătușarea publicului, înviorării lui, la păstrarea și îmbogățirea culturii, tradițiilor, valorilor și obiceiurilor noastre moldovenești, implementarea în conștiința oamenilor a unui mod de viață sănătos și civilizată.

Ø Un mecanism de stabilizare a vieții cotidiene este activitatea administrației publice locale. Organul de conducere a localităților – *primăriile*, în fața oamenilor sunt reprezentanții Președinției, Parlamentului, Guvernului, Justiției etc. Autorul consideră ca anume *aici trebuie concentrată puterea*, creând toate posibilitățile de autogestionare locală, de dirijare eficientă a vieții cotidiene a oamenilor. În țară se cere demult descentralizarea puterii, *creând* primăriilor asemenea *condiții* ca acestea să poată cu adevărat organiza și dirija eficient viața publică cu toate aspectele ei, în interesul bunăstării țării, a populației în ansamblu.

Soluționarea acestor și altor probleme, enumerate de către autor, va urgenta și majora considerabil creșterea economică, ar stopa șomajul și exodul masiv al populației din țară, ar contribui la ameliorarea nivelului de trai al oamenilor, sporirea bunăstării lor și prosperarea republicii noastre în ansamblu.

Concluziile și recomandările mai detaliate privind îmbunătățirea calității vieții și diferitor componente ale ei sunt prezentate în lucrare pe parcursul evaluării diferitor probleme de cercetare în compartimentele și subcompartimentele respective.

ADNOTARE

la teza de doctor habilitat în sociologie „Calitatea vieții populației Republicii Moldova în perioada de tranziție: probleme și tendințe sociale” (*analiză și evaluare sociologică*) realizată de Danii Tudor, doctor în sociologie

Lucrarea reprezintă o cercetare interdisciplinară. Suportul empiric al lucrării îl constituie rezultatele investigațiilor sociologice, întreprinse de către autor în Republica Moldova în perioada anilor de tranziție (1991-2003). Pentru prima dată în circuitul științific autohton a fost supus unui studiu integru indicatorii calității vieții, utilizându-se în acest sens metodele obiective și subiective de evaluare. Studiul sociologic teoretico-aplicativ propune și argumentează științific modelul de analiză și monitorizare a calității vieții în condițiile economiei de tranziție, bazându-se pe sistemul de necesități și posibilități, reflectând diversitatea comportamentului economic, adaptat la condițiile de transformare a societății moldovenești.

În introducere se fundamentează actualitatea lucrării, gradul de elaborare și inovație al temei, scopurile și obiectivele, metodologia de cercetare și analiză a problemei de studiu .

În capitolul I „Principii metodologice de studiere a calității vieții” este supusă analizei geneza și evoluția conceptului „calitatea vieții”, se determină suportul teoretico-metodologic, sunt relevați indicatorii și modalitatea de măsurare și evaluare a calității vieții, a fost realizată modelarea și monitorizarea calității vieții în Republica Moldova la etapa actuală în baza necesităților materiale, fizice și intelectuale.

Drept bază empirică a tezei au servit rezultatele mai multor studii sociologice naționale, regionale și locale, realizate în țară în perioada anilor 1991-2003 cu participarea nemijlocită a autorului. Sursa empirică principală în studierea problemei calității vieții o constituie Monitoring-ul sociologic „Barometrul societății”, inițiat de către autorul tezei împreună cu consultantul științific Andrei Timuș, în anul 1991, odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova și desfășurat anual de SISI „Opinia” în comun cu Secția Sociologie a AȘRM.

În capitolul II „Transformările societale și impactul lor asupra vieții sociale” sunt operaționalizate noțiunile de bază care se utilizează în lucrare: schimbare socială, dezvoltare socială, transformare socială, tranziție. Este redată cronologia evenimentelor care s-au succedat în republică și este supus analizei sociologice procesul complex și dificil al transformărilor radicale sub multiple aspecte ale vieții sociale.

În capitolul III „Situația demografică și sănătatea publică în anii de reforme” sunt redate schimbările intervenite în tabloul socio-demografic al Republicii Moldova, făcându-se comparații cu alte țări din spațiul post-sovietic menționându-se în deosebi apariția procesului de depopulare a țării. Eșecurile tranziției au influențat foarte negativ starea sănătății populației republicii, indicatorii căreia au cunoscut o diminuare dramatică pe parcursul anilor de tranziție – fapt confirmat în lucrare prin indicatori obiectivi și subiectivi de cercetare.

În capitolul IV „Calitatea vieții în perioada de tranziție: tendințe și factori de influență” prin intermediul metodelor obiective și subiective au fost evaluate condițiile de viață, nivelul de trai și starea de spirit a populației, calitatea vieții în general a populației în anii 1991-2003. Au fost relevate schimbările intervenite în stilul de viață și orientările valorice a diferitor segmente sociale. În baza datelor statistice și sociologice a fost surprinsă evoluția standardului de viață a satului moldovenesc.

În capitolul V „Consecințele sociale ale reformelor asupra standardelor moldovenești de viață” a fost dezvăluit fenomenul sărăciei, procesul de stratificare al populației după nivelul de trai și delimitate dimensiunile sărăciei, relevate schimbările intervenite în statutul social. Totodată, este reflectat noul fenomen apărut în societatea moldovenească – șomajul și migrațiunea – cu toate urmările sale dramatice pentru prestigiul și temeinicia statului. Segmentul social din republică cel mai afectat de diminuare a indicatorilor calității vieții sunt persoanele în etate, copiii și tinerii, care în anii de tranziție s-au plasat în situația de excludere socială, fiindu-le limitate posibilitățile de supraviețuire și autoafirmare.

În concluzii și recomandări este realizată o sinteză a rezultatelor studiului evaluării indicatorilor calității vieții, propunându-se modalități de depășire a urmărilor negative de trecere a societății moldovenești spre relațiile de piață și de construire a unui stat al bunăstării.

Cuvinte cheie: particularități naționale, evaluare socială, percepția subiectivă a calității vieții, impact social, calitatea vieții, nivel de trai, stil de viață, standard de viață, mod de viață, șomaj, sărăcie, minim de trai, subzistență, excludere socială, valori, transformări și schimbări sociale, tranziție, economie în tranziție, reforme, sfera socială, structură și instituții sociale, indicatori sociali, indicatori economici, indicatorii dezvoltării umane, indicatorii calității vieții etc.

АННОТАЦИЯ

к докторской диссертации на соискание степени доктора социологических наук „Качество жизни населения Республики Молдова в переходном периоде: проблемы и социальные тенденции” (социологический анализ и оценка), выполненной кандидатом социологических наук ДАНИЙ Тудор

Работа представляет собой междисциплинарное исследование. Эмпирической основой послужили социологические исследования, проводимые автором в переходном периоде (1991-2003) в Республике Молдова. Впервые в отечественной практике были комплексно изучены показатели качества жизни, используя для этой цели объективные и субъективные методы оценки. Теоретическо-прикладное социологическое исследование предлагает и научно обосновывает модель анализа и мониторинга качества жизни в условиях экономики переходного периода, опираясь на систему потребностей и возможностей, отражая разнообразие экономического поведения (образа действия), приспособленного к условиям трансформации молдавского общества. Во введении аргументируется актуальность работы, цели и предмет исследования, методология анализа, новизна разработки темы и изучения данной проблемы.

В первой главе „Методологические принципы изучения качества жизни“ анализируются генезис и эволюция концепции „качество жизни“, определяется теоретическо-методическая основа, обозначены показатели и способ измерения и оценки качества жизни, было смоделировано и мониторищено качество жизни в Республике Молдова на данном этапе, на основании материальных, физических и интеллектуальных потребностей.

Эмпирической основой диссертации послужили результаты многочисленных социологических исследований на национальном, региональном и местном уровнях, проводимых в стране в 1991-2003 гг. с непосредственным участием автора. Основным эмпирическим источником в исследовании качества жизни был Социологический мониторинг „Барометр общества”, начатый автором работы совместно с научным консультантом Андреем Тимушем в 1991 г., когда была провозглашена независимость Республики Молдова и проводимый ежегодно в НОСИ „ Мнение“ при содействии Отделения общественных наук АНРМ.

Во второй главе „Преобразования общества и их воздействие на социальную жизнь“ изучены основные понятия, используемые в работе: преобразование общества, социальное развитие, социальная трансформация, переходный период. Показана хронология событий в республике, был подвержен социологическому анализу сложный и противоречивый процесс радикальных преобразований общественной жизни в ее многочисленных аспектах.

В третьей главе „Демографическая ситуация и общественное здоровье в годы реформ“ показаны изменения в социодемографическом ракурсе

в Республике Молдова в сравнении с другими странами постсоветского пространства, возникновение процесса депопуляции, критическое снижение доходов которые отрицательно отразились на здоровье населения. Показатели здоровья населения резко ухудшилось за годы реформ, факт подтвержденный в работе объективными и субъективными показателями исследования.

В четвертой главе „Качество жизни в переходном периоде: тенденции и факторы влияния“ объективными и субъективными методами были оценены условия жизни, уровень жизни и моральное состояние населения. Были отмечены наступившие изменения в стиле жизни и оценочные направления различных социальных сегментов. На основе анализа статистических и социологических данных была показана эволюция снижения стандарта жизни сельского населения республики.

В пятой главе „Социальные последствия реформ на молдавские стандарты жизни“ были показаны: феномен бедности и ее параметры, стратификация населения по уровню жизни, отмечены изменения происшедшие в социальном статусе. При этом были показаны новые явления в молдавском обществе – безработица и миграция со всеми их драматическими последствиями для имиджа и стабильности государства. Наиболее уязвимыми по показателям качества жизни это пожилые люди, дети и молодежь, которые оказались, за годы переходного периода, исключенными из общественной жизни. Возможности выживания и самоутверждения молодежи оказались сильно ограниченными.

Выводы и рекомендации содержат синтез результатов исследования и оценку показателей качества жизни и предложения способов преодоления негативных последствий перехода молдавского общества к рыночным отношениям.

Ключевые понятия (слова): национальные особенности, социальная оценка, субъективное понимание качества жизни, социальное воздействие, качество жизни, уровень жизни, стиль жизни, стандарт жизни, образ жизни, безработица, бедность, прожиточный минимум, выживание, социальное исключение, ценности, общественные преобразования и трансформации, экономика переходного периода, социальная сфера, социальные структуры и социальные институты, социальные показатели, показатели человеческого развития, индикаторы качества жизни.

ANNOTATION
**to PhD thesis by Doctor in Sociology „Life quality of the population in the
Republic of Moldova in transition period: problems and social tendencies”**
(sociologic analyze and evaluation) drafted by Doctor in Sociology,
Mr. Tudor Danii

The work represents an inter-disciplinary research. The empirical support of the work constitutes the results of sociologic investigations, undertaken by the author in the Republic of Moldova during the years of transition (1991-2003). For the first time in the national scientific community an integral study was dedicated to the indices of the quality life, using objective and subjective methods of evaluation. Theoretic-applicative sociological study proposes and scientifically argues the analyses model and the one of monitoring the quality life in conditions of transition economy, based on the system of needs and possibilities, reflecting diversity of economic ,behavior', adopted to the conditions of transformation of Moldovan society.

The introduction sets up the relevance of the work, level of elaboration and innovation of the topic, targets and objectives, research methodology and analyses of the study's topic.

Chapter I „Methodological principles of study of the quality life” is dedicated to the genesis analyses and evolution of the concept „life quality”, the theoretic-methodological support is determined, indicators, measurement and evaluation modality of life quality are presented. Modeling and life quality monitoring in the Republic of Moldova at the current stage was conducted based on financial, physical and intellectual needs.

The empiric basis of the thesis constituted the results of a number of the national, regional and local sociologic studies, conducted in the country during the period of 1991-2003 with direct participation of the author. The main empiric source in studying the issue of life quality constitutes Sociologic Monitoring „Barometer of the society”, initiated by the author of the thesis together with the scientific consultant Andrei Timus in 1991, at the time of proclaiming the independency of the Republic of Moldova and annually conducted by the SISI „Opinia” in collaboration with the Sociology Department from the Academy of Science of the RM.

Basic operational notions that are used in the work are presented in Chapter II „Society transformations and their impact on social life”: social change, social development, social transformation, transition. The chronology of events that occurred in the Republic is included, as well as the analyses is made for the complex and difficult sociologic process of drastic transformations within multiple aspects of social life.

Social-demographic changes of the Republic of Moldova are presented in a table included in the Chapter III „Demographic situation and public health during the years of reform”, making comparison with the other countries from the former soviet area, making special emphasis to the appearance of dis-population of the country. Transition errors had negative impact on the health state of the population from the

Republic, which indices mentioned a dramatic diminution during the years of transition – a fact that is proved in the work by objective and subjective research indices.

In Chapter IV „Life quality during the years of transition: tendencies and factors of influence” life conditions and the state of spirit of the population were evaluated through objective and subjective methods, general life quality of the population during 1991-2003. Changes occurred in the life style and value orientations of different social segments were described as well. The evolution of the life standards of a Moldovan village was outlined based on statistical and sociological data.

The phenomena of poverty, the process of „layering” of the population according to the living standards and poverty dimensions, relevant to changes in the social status are presented in the Chapter V „Social consequences of reforms upon Moldovan living standards». At the same time, a newly appeared phenomenon in Moldovan society is reflected – unemployment and migration – taking into account all its dramatic consequences for the prestige and strengths of the state. Social segment from the Republic mostly affected by diminishing of quality life indices are elderly persons, children and young people, who found themselves in the situation of social exclusion during the years of transition, having limited possibilities for self-survival and self-affirmation.

Conclusions and recommendations give us a synthesis of the results of the study, evaluation of the quality life indices, proposing modalities for over passing the negative consequences of Moldovan society towards market economy relations and building a wealthy state.

Keywords: national particularities, social evaluation, subjective perception of life quality, social impact, life quality, living standard, life style, unemployment, poverty, minimum living, sub-existence, social exclusion, values, social transformations and changes, transition, economy in transition, reforms, social sphere, structure and social institutions, social indices, economic indices, human development indices, life quality indices, etc.

Tezele principale ale disertației sunt expuse în următoarele lucrări:

Monografii

1. Danii T. *Republica Moldova în spațiul tranziției și costul social al reformelor (evaluare a calității vieții)*, Chișinău: Ed. Pontos, 2004 (18 c.a.).
2. Danii T., Spătaru T. *Probleme ale dezvoltării durabile în societatea tranzitivă (Studii sociologice)*, Chișinău: Centrul Editorial Poligrafic al U.P.S. „Ion Creangă”, 2003, 195 p. (17,5 c.a.).

Proiecte naționale și internaționale, lucrări de sinteză și broșuri

3. Danii T., Cojocaru P., Golenco T., Afanasiev V. ș.a. *Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă / National Strategy for Sustainable Development*. Consiliul Economic Suprem pe lângă Președinția Republicii Moldova, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. – Chișinău: Reclama, 2000, 127 p. (5,8 c.a.).
4. Danii T., Cojocaru P., Golenco T., Dumbrăveanu N. ș. a. *Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă Locală. Agenda 21 Locală Ungheni*. Consiliul Municipal, Primăria Municipiului Ungheni, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. – Ungheni, 2000 (2,5 c.a.).
5. Danii T. *Living Conditions, Lifestyles and Health in the Republic of Moldova*. EU Fifth Framework Project Copernicus Programme, 2000-2003, “Lifestyle and Health of the Population in the New Independent States”, – Bruxelles, 2001, 86 p., www.lth.at (3,9 c.a.)
6. Danii T. *Impactul activității Fondului de Investiții Sociale din Moldova asupra beneficiarilor*, Chișinău, 2001, 89 p. (4 c.a.),
<http://wbln0018.worldbank.org/HDNet/Hddocs.nsf/socialfunds>
7. Danii T., White S. *Public opinion in Moldova*. Studies in public policy, number 342. Centre for the Study of Public Policy. University of Stathclyde. – Glasgow G1 1XH, 2000, 50 p. (2,3 c.a.).
8. Danii T., K. Duffy, *Opportunity and risk: trends of social exclusion in Europe*. Project on human dignity and social exclusion. HDSE (98) 1. Council of Europe – Strasbourg, April 1998, 201 p. (9,1 c.a.).
9. Danii T. *Country report on Moldova*, Project human dignity and social exclusion. HDSE (97) 14. Council of Europe. – Strasbourg, 13 June 1997, 72 p. (3,3 c.a.).

Publicații în reviste și culegeri științifice

10. Danii T. *Automanifestarea și autoafirmarea tineretului în oglinda opiniei publice*, Monografia: „Opinia publică: aspecte sociale”. AȘ din RSSM, Secția de Sociologie. – Chișinău: Știința, 1990, p. 69-77 (0,4 c.a.).
11. Danii T. *Realitatea și climatul moral al populației republicii*, Tranziția la economia de piață: probleme sociale. AȘRM. – Chișinău: Reclama, 1991, p. 66-69 (0,2 c.a.).
12. Danii T., Timuș A. *Viața socială: interese, cerințe, pronosticuri*, Buletinul AȘRM. Economie și sociologie, nr. 3 (9), 1992. – Chișinău: Știința, p.45-53 (0,4 c.a.).
13. Danii T., Timuș A. *Probleme, interese, speranțe*, Economie și sociologie, nr.2, 1993. AȘRM. – Chișinău: Știința, p. 57-71 (0,7 c.a.).
14. Danii T., Timuș A. *Probleme ale vieții sociale a populației din Republica Moldova*, Economie și sociologie, nr.2, 1994. AȘRM. – Chișinău: Știința, p. 62- 76 (0,7 c.a.).
15. Danii T., Timuș A. *Transformările economice și presiunea lor asupra intensificării relațiilor sociale ale populației*, Economie și sociologie, nr.2, 1995. AȘRM. – Chișinău: Știința, p. 62-73 (0,6 c.a.).
16. Даний Т., Тимуш А. *Социальная интеграция и солидарность людей – высшие универсальные ценности общества*, Economie și sociologie, nr.1, 1996. AȘRM. – Chișinău: Știința, p. 63-71 (0,4 c.a.).
17. Даний Т., Гонца З. *Профсоюзы: защита прав и интересов людей*, Tranziția la economia de piață: probleme sociale. AȘRM. – Chișinău: Reclama, 1991, p. 55-56 (0,1 c.a.).
18. Даний Т. *Социальная активность молодежи и ее резервы*, Люди и ситуации: изменение социальной ориентации. Академия Наук Республики Молдова. Институт Философии, Социологии и Права. – Кишинев: Штиинца, 1992, с. 105-115, (0,5 c.a.).
19. Даний Т. *Время и люди: актуальные проблемы социальной жизни*, Moldoscopie, Проблемы политического анализа. Часть V. Государственный Университет Молдовы. – Кишинев, 1995, с. 85-118; приложения с. 197-254 (4,2 c.a.).
20. Danii T., Timuș A. *Probleme social-economice prin prisma opiniei publice*, Economie și sociologie, nr.3, 1996, AȘRM. – Chișinău: Știința, p. 59-66 (0,4 c.a.).
21. Danii T., Timuș A., *Atitudinile social-economice și pragul rezistenței*, Monografia „Realitatea socială: procese de transformare și interacțiune în societate”. AȘ a RM, Secția de Sociologie a Institutului de Filosofie, Sociologie și Drept. – Chișinău, 1996, p.29-62 (1,5 c.a.).
22. Даний Т., Тимуш А. *Как живут в Независимой Молдавии*, Социологические исследования СОЦИС, № 4, 1996. Российская Академия Наук: Отделение философии, социологии, психологии и права РАН. – Москва: Наука, с. 122-124 (0,2 c.a.).

23. Danii T. *The „Insurmountable Polarization” of the Moldovan Society*, Transition (Open Media Research Institute). Vol II, no. 24 from 29 november 1996. – Prague, Czech Republic, p. 26-27 (0,1 c.a.).
24. Danii T. *Cele trei sondaje*, Revista de Cercetări Sociale, nr. 4, 1997. IMAS-SA. – România, București, p. 134-142 (0,4 c.a.).
25. Даний Т., Мошняга В., Цуркану В. *Общественное мнение Республики Молдова о внешней политике страны*, Politica externă a Republicii Moldova: aspecte ale securității și colaborării regionale // Materiale ale simpozionului științific internațional (Chișinău, 16-17 octombrie 1997). Centrul de Cercetări Internaționale și Naționale „PERSPECTIVA”.–Chișinău: Tipografia Centrală, 1998, p. 207-231 (1,1 c.a.).
26. Danii T. *Opinia publică: speranțe și realizări ale reformelor / Moldova în tranziție. Privire economică*, Privire economică Nr. 2 – Chișinău, noiembrie 1998, p. 105-113 (0,4 c.a.).
27. Danii T., Spătaru T., Vartic R., Măscăuțean M. *Dezvoltarea durabilă a mun. Ungheni (Studiu sociologic)*, Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe Socioumanistice” Volumul II. – Chișinău, 2001, p. 165-172 (0,4 c.a.).
28. Danii T., Spătaru T. *Municipiul Ungheni în pragul sec. XXI: probleme și realizări, tendințe și perspective*, Analele Facultății de Drept și Administrație Publică. Nr. 4, 2002. Universitatea Ecologică „Dimitrie Cantemir”, România, Iași, p. 175-195 (1,0 c.a.).
29. Danii T., Spătaru T. *Problemele sociale ale satului moldovenesc*, Analele Facultății de Drept și Administrație Publică. Universitatea Ecologică „Dimitrie Cantemir”, România, Iași, 2003 (2,0 c.a.).
30. Danii T., Spătaru T. *Satul moldovenesc contemporan din județul Lăpușna*, Analele Facultății de Drept și Administrație Publică, Universitatea Ecologică „Dimitrie Cantemir”, România, Iași, 2003 (1,5 c.a.).
31. Даний Т. *Динамика уровня и качества жизни населения Республики Молдова в условиях радикальных перемен в обществе*, Образ жизни и здоровье населения новых независимых государств / Lifesyle and Health of the Population in the New Independent States, Минск, 2003, стр. 207–226 (0,9 c.a.).
32. Даний Т. *Социальные последствия «либерального» реформирования на уровень жизни населения Республики Молдова*, Economie și sociologie, № 1, AȘRM, 2004 (0,8 c.a.).

Publicații în cadrul conferințelor științifico-practice naționale și internaționale

33. Danii T. *Realitatea socială și problemele autoafirmării tineretului*. Tineretul republicii în perioada de tranziție la economia de piață: probleme și soluții. Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept al AȘ a RM, Uniunea tineretului din Moldova, Direcția pentru Tineret, Sport și Turism a Primăriei or. Chișinău. // Materialele conferinței practico-științifice din 25 mai 1993. AȘM.– Chișinău: Reclama, 1993, p. 62-64 (0,2 c.a.).
34. Даний Т., Тимуш А. *Социальная интеграция и солидарность – высшие универсальные ценности общества*, Criminological Situation and Security in Society. // Materials of first International Social Deviant Behavior Symposium of the Black Sea Countries. Public Scientific Research Institute “Contranomia”. – Chisinau, November, 1995, p.11-18 (0,5 c.a.).
35. Даний Т., Мошняга В., Цуркану В., Турко Т. *Общественное мнение Республики Молдова о путях урегулирования Приднестровского конфликта*, От этнополитического конфликта к международному согласию в Молдове // Материалы научно-практического семинара (Фленсбург, Германия и Бьерремарк, Дания). – Кишинев, 1998, с. 26-42 (0,8 c.a.).
36. Danii T., Spătaru T. *Calitatea vieții populației: procese sociale*, Politica socială și problemele ameliorării calității vieții. // Materialele conferinței practico-științifice republicane din decembrie 2001. Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept al AȘ a RM. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2002, p. 197-203 (0,3 c.a.).
37. Danii T. *Evoluția situației social-demografice în Republica Moldova în perioada de tranziție*, Ameliorarea sănătății și modului de viață al populației: probleme sociale. // Materialele conferinței practico-științifice republicane din noiembrie 2002. AȘM. – Chișinău: Paragon, 2003, p. 151-155 (0,3 c.a.).
38. Danii T., Spătaru T. *Calitatea vieții populației rurale din jud. Lăpușna*, Ameliorarea sănătății și modului de viață al populației: probleme sociale. // Materialele conferinței practico-științifice republicane din noiembrie 2002. AȘM. – Chișinău: Paragon, 2003, p. 75-84 (0,5 c.a.).
39. Danii T., Mășcăuțean M. *Evoluția condițiilor sociale și stării sănătății populației în perioada de tranziție*, Ameliorarea sănătății și modului de viață al populației: probleme sociale. // Materialele conferinței practico-științifice republicane din noiembrie 2002. AȘM. – Chișinău: Paragon, 2003, p. 231-235 (0,3 c.a.).
40. Danii T. *Evolution of living standards and quality of life of population in Republic of Moldova in conditions of radical transformation of society*, Materials of international conference “Living Conditions, Lifestyles and Health” (1-2 October, 2003). Section “Sociology of lifestyle”. Center for Sociological Studies, Moscow State University, Russia, 17 p. (0,8 c.a.).